GENER 2017 /// 2,50 €

49

KESSE

CEHSGO • Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver

Especial Tarragona SOLIDÀRIA

CEHSGO

CERCLE
D'ESTUDIS
HISTÒRICS
I SOCIALS
GUILLEM
OLIVER

Plaça de la Font, 1 • 43002 **Tarragona**

49

2 **Francesc Xammar i l'Amèrica Central**
ENRIC GARCIA JARDI

8 **Cirurgia solidària a tres continents. Àfrica, Àsia i Amèrica del Sud**
FRANCESC MARSAL I CAVALLÉ

16 **D-sf. Dibuixants sense fronteres**
MIGUEL VILLALBA SÁNCHEZ

22 **URV Solidària. Un compromís universitari *glocal***
JOAN FUSTER

32 **L'acció de Càritas a les perifèries**
FRANCESC ROIG QUERALT

38 **Ressenyes**
XAVIER FERRÉ TRILL, MONTSERRAT CORRETGER I PINEDA VAQUER FERRANDO

La primera intenció per al dossier d'aquest nou número de la nostra revista era aplegar articles sobre les ONG's de Tarragona, la seva gènesi i la seva història. Hem aconseguit cinc articles que, tal vegada, no acaben de respondre a aquell primer propòsit. El primer, escrit per Enric García Jardí, és la narració dels encontres amb Francesc Xammar, jesuïta que viu al barri de la Floresta, per parlar de l'activitat del Comitè Òscar Romero de Tarragona. En el segon Francesc Marsal i Cavallé s'ocupa de l'experiència de cirurgians tarragonins en el paper de metges cooperants a Àfrica, Àsia i Amèrica del Sud. Els còmics, els murals, les caricatures són els mitjans de Dibuixants sense Fronteres, l'ong vinculada, entre altres activitats, a la Setmana del Còmic de Tarragona. Ens ho explica Miguel Villaba Sánchez. A continuació, el quart article, de la mà de Joan Fuster, està dedicat a la URV Solidària, entitat dedicada, a més de la formació, a la sensibilització i realització de projectes de cooperació i desenvolupament. I Francesc Roig Queralt tracta, en el darrer article, de la presència de Càritas a les perifèries de la nostra ciutat. És important destacar i adonar-nos de les referències geogràfiques contingudes en els cinc articles: des dels propers barris de la Floresta, Bonavista, Campclar o el desaparegut de l'Esperança fins a Ocotal i San Ramón de Matagalpa (Nicaragua), Aliade (Nigèria), Santo Domingo de los Colorados (Equador), Phnom Penh (Cambodja), Alcalá de Henares, París, Madrid, Palestina, Tunísia, la Costa da Morte, Chiapas, Síria tot passant per Creixell o Reus. Gent i institucions de Tarragona que es projecten i són presents al món. Xavier Ferré i Trill, Montserrat Corretger i Pineda Vaquer Ferrando ens completen la secció de ressenyes.

[Els articles publicats expressen només la opinió dels autors.]

KESSE

Any XXVI.
Quarta època.
Número 49,
Tarragona, 2016

Editat amb el suport de
la Fundació Privada Mútua Catalana

Amb la col·laboració
de l'Ajuntament de Tarragona
i de la Diputació de Tarragona

Edició
CEHS Guillem Oliver del Camp de Tarragona
L'Arxiu, M2, Espai Tabacalera
Av. Vidal i Barraquer, s/n
43005 Tarragona
Tel. 977 29 62 30
Direcció
Esteve Masalles
Consell de redacció
Lluis Balart, Jordi Piqué, Emili Samper, Jaume Llambrich

Col·laboren en aquest número
Montserrat Corretger, Xavier Ferré, Joan Fuster, Enric Garcia, Francesc Marsal, Francesc Roig, Pineda Vaquer, Miguel Villalba
Consell assessor
Teresa Abelló Güell, UB; Francesc Bonamusa Gaspà, UAB; Laia Colomer, Linnaeus University, Suècia; Jordi Ginebra i Serrabou, URV; Montserrat Soronellas Masdéu, URV

Disseny gràfic + Coberta
Pele Viader Rapp
Assessorament lingüístic
Alba Gatell
Traducció a l'anglès
Christian Brassington
Imprimeix
Indústries Gràfiques Gabriel Gibert
Dipòsit legal
T-160-1995
ISSN 1136-7865
EISSN 2014-2048

Punts de venda
Tarragona: Llibreria La Rambla, Llibreria La Capona.
Reus: Llibreria Galatea i Llibreria Gaudí
Adreça electrònica
info@guillemoliver.com
Web
http://www.guillemoliver.com
També ens trobareu a
http://www.raco.cat

FRANCESC XAMMAR i l'Amèrica Central

Enric Garcia Jardí

Francesc Xammar és un jesuïta compromès amb la causa dels pobres. La seva concepció de l'Evangeli és crítica amb les injustícies socials que provoca el capitalisme. Des de la dècada dels vuitanta, visita de forma anual diversos països de l'Amèrica Central en nom del Comitè Óscar Romero de Tarragona, amb el propòsit d'estendre la solidaritat entre persones i pobles.

Francesc Xammar is a Jesuit committed to the cause of the poor. His understanding of the Gospel leads him to be critical with the social injustices caused by capitalism. Since the 1980s he has travelled every year to various countries in Central America on behalf of the Óscar Romero Committee of Tarragona with the purpose of increasing solidarity between individuals and peoples.

PARAULES CLAU:
Solidaritat, Nicaragua, Amèrica Central, capitalisme, Companyia de Jesús

KEYWORDS:
Solidarity, Nicaragua, Central America, capitalism, Society of Jesus

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

FRANCESC XAMMAR és un jesuïta de 82 anys compromès amb la causa dels pobres. La seva concepció de l'Evangeli és crítica amb les injustícies socials que provoca el capitalisme. Des de la dècada dels vuitanta, visita de forma anual diversos països de l'Amèrica Central en nom del Comitè Óscar Romero de Tarragona, amb el propòsit d'estendre la solidaritat entre persones i pobles.

Ens reunim amb el jesuïta Francesc Xammar en el pis de cinquantasis metres quadrats de la Floresta en el qual habita des de l'any 1969, quan el va adquirir la Companyia de Jesús. Duu una vida senzilla, sense ostentacions, fidel al vot de pobresa. És conscient que Jesús va prendre partida pels més necessitats, i considera que el missatge evangèlic és inspirador i revolucionari. De fet, a l'Evangeli segons Sant Mateu, el fill de Déu ja adverteix, de forma categòrica, que no es pot servir simultàniament a Déu i a *"Mammón"* (Mt 6.24)[1], símbol de la riquesa, el *"Dios dinero"*, tal com l'anomena Xammar al llarg de la nostra conversa. En aquest aspecte, una dicotomia que considera irreconciliable, sustenta la base del seu pensament: "La riquesa i la dignitat són conceptes que no poden anar de la mà. Capital i dignitat són incompatibles, inversament proporcionals". "D'aquí prové la força més revolucionària, que no és la de les armes, sinó la d'aconseguir, i això no és tasca fàcil, que les persones valorin la seva pròpia dignitat", hi afegeix.

Xammar es va implicar activament en les lluites veïnals dels anys setanta del segle XX, des dels barris de Ponent de Tarragona, que aleshores estaven mancats de serveis tan bàsics com l'enllumenat públic. També es va comprometre políticament a les eleccions municipals del 1979, en què es va presentar com a alcaldable de la Candidatura per a la Participació dels Veïns (CPV), que va obtenir dos consellers al consistori i 2.228 vots —va arribar a esdevenir primera força política a la Floresta. Al llarg de la seva trajectòria vital, però, a banda de bolcar-se en la realitat social del seu entorn més pròxim, Xammar també ha fixat la mirada en el Tercer Món, i concretament en l'Amèrica Central, que ha visitat unes trenta-quatre vegades. Ell és un dels fundadors del Comitè Óscar Romero de Tarragona, que va néixer a mitjan anys vuitanta, arran de l'assassinat, el 24 de març de 1980, de l'arquebisbe Óscar Romero, crític amb el règim autoritari que havia governat a El Salvador durant les quatre dècades anteriors. Des de fa prop de trenta anys, aquest col·lectiu sense afany de lucre, pensat per mantenir viu el llegat de Romero, organitza viatges de cooperació i sensibilització a Amèrica Central. "El sentit dels viatges a l'Amèrica Central rau en la voluntat de fer augmentar la solidaritat", assegura Xammar. Entre persones però també entre pobles. Ell considera que "la solidaritat és un signe de la humanitat de l'home", i es nega a assumir la màxima hobbesiana que diu que l'home és un llop per a l'home (*homo homini lupus*), que segons la seva opinió el capitalisme ha interioritzat i ha posat en pràctica sense escrúpols. "Quan l'home es nega a treballar per la solidaritat crec que està renunciant a una cosa fonamental de la seva existència. A més, la insolidaritat és nociva: genera angoixa, inseguretat, patiment", afirma.

La primera vegada que Xammar va creuar l'Atlàntic fou a principis dels anys vuitanta. Uns companys jesuïtes catalans estaven destinats a Nicaragua, i Xammar va optar per visitar-los. La realitat del país *nica*, que acabava de derrotar la dictadura dels Somoza, el captivava. "Vaig anar-hi el primer any de la victòria sandinista", rememora. El 19 de juliol de 1979 les tropes del Frente Sandinista de Liberación Nacional (FSLN) havien entrat victorioses a Managua, la capital del país, després d'anys de lluita clandestina i de ferotge repressió somocista. Tot i que la subjecció al poder d'Anastasio Somoza va costar desenes de milers de vides, tal com recorda a les seves memòries el jesuïta nicaragüenc Fernando Cardenal, que en aquell moment militava al FSLN, la revolució sandinista va destacar per començar el canvi sense afusellar els seus adversaris. Ans el contrari. Va suprimir la pena de mort i va fer gala d'un dels seus lemes: *"Implacables en el combate, generosos en la victoria"*[2]. Després de derrocar el règim, tot estava per fer, i malgrat l'eufòria popular, el context era advers. Abans de fugir del país, la família Somoza havia buidat les arques públiques del país. "Nicaragua aleshores estava destrossada, però era una època bonica per al país, repleta d'il·lusió, d'esperança", recorda Xammar. Aquest esperit col·lectiu va aflorar, per exemple, durant la Cruzada Nacional de Alfabetización, un dels grans projectes que va desenvolupar el sandinisme. L'any 1980, la Cruzada va movilitzar uns 60.000 voluntaris, la majoria dels quals eren joves, que van aconseguir reduir l'analfabetisme del 50% al 13%, una autèntica gesta que va comptar amb el reconeixement de la Unesco. L'escriptor Júlio Cortázar, que fou un enamorat declarat del país, va publicar, en aquell moment, una sèrie d'anotacions elaborades *in situ* i aplegades en el llibre *Nicaragua, tan violentamente dulce*, en què valora el context sociopolític de l'època de forma breu i concisa: *"Nicaragua les fue devuelta a sus legítimos dueños como un muñeco roto, una casa devastada por el más siniestro de los tifones, que no se llamó Flora ni Lucy sino Somoza"*[3]. També parla d'una etapa històrica protagonitzada per *"años de reconstrucción*

1. Versió de *La Santa Biblia* de Reina-Valera, de l'any 1602.

2. CARDENAL, Fernando (2009): *Junto a mi pueblo, con su revolución. Memorias.* Madrid: Editorial Trotta, pàg. 232.

3.CORTÁZAR, Julio (1984): *Nicaragua, tan violentamente dulce.* Barcelona: Muchnik Editores, pàg. 54.

con las manos casi vacías"[4]. Segons el testimoni de Xammar, eren temps vibrants, anteriors a la infestació de la política clientelar en el moviment polític, de la *"Piñata sandinista"* del 1990, que va desencoratjar molts nicaragüencs i sandinistes, com els mateixos germans Fernando i Ernesto Cardenal.

En aquest primer viatge, del 1980, Xammar va conèixer la Nicaragua exultant, capaç de superar amb la força popular obstacles econòmics i polítics, però també es va creuar amb els estralls de l'activitat armada de la Contra, el moviment militar contrarevolucionari finançat pel govern nord-americà de Ronald Reagan —tal com va reconèixer la Cort Internacional de Justícia en la sentència del 27 de juny de 1986—, que ja havia començat a endinsar-se a Nicaragua des de territori hondurenc per "fer fracassar el govern sandinista". El dia abans que Xammar arribés a Ocotal, una ciutat del nord de Nicaragua situada a prop de la frontera amb Hondures —on residien alguns dels seus companys jesuïtes—, la Contra havia cremat les oficines de la ràdio sandinista i els dipòsits d'arròs de la població. "La seva finalitat era desestabilitzar el país", opina Xammar. Alguns dels seus dirigents eren antics integrants de la Guàrdia Nacional, el cos militar somocista. Aquella experiència va colpir Xammar, que va veure com els seus companys d'orde religiós dormien amb un fusell a la vora.

Després de visitar un parell d'ocasions Nicaragua, Xammar va arribar a la conclusió que seria interessant que la gent del món occidental, i, en el seu cas, de les comarques tarragonines, també se submergís en aquesta realitat tan distinta que per al jesuïta català havia significat una descoberta. A partir d'aquesta reflexió va sorgir la idea d'organitzar viatges de solidaritat a l'Amèrica Central amb el Comitè Óscar Romero de Tarragona. "L'oferiment estava pensat sobretot per als joves, perquè eren els que més disponibilitat tenien", explica Xammar. En aquell moment, a finals dels vuitanta, Nicaragua generava expectació mediàtica, i alguns joves havien quedat fascinats per la revolta popular que s'hi havia produït (grups musicals de l'època, com els bascos Kortatu, van dedicar cançons del seu repertori a la causa sandinista). El primer viatge a Nicaragua del Comitè Óscar Romero de Tarragona es va portar a terme l'any 1987.

"Jo sempre he considerat que tota realitat que no es coneix directament no es pot jutjar, perquè no es pot comprendre. Encara amb més motiu si es tracta de realitats diametralment diferents de les que un mateix viu", manifesta el jesuïta. Ens podem informar i formar a través de diversos formats, com el llibre, la premsa escrita, la ràdio, la televisió o internet, entre d'altres, però segons Xammar, no hi ha "millor forma per conèixer la vida que la pròpia experiència vital". Aquest mestratge sempre ha guiat les experiències del Comitè Óscar Romero de Tarragona a l'Amèrica Central. "Jo solament insisteixo als voluntaris que en un mes i escaig no poden extreure grans conclusions, que és recomanable no precipitar-se", manifesta. La consigna és "observar, escoltar, reflexionar molt, aprendre", i, sobretot, no fer judicis "a corre-cuita". També pensa que és fonamental palpar la realitat dels més desfavorits en primera persona, conviure amb la pobresa, tal com ells ho fan. Durant l'estada, que sol ser d'un mes, els voluntaris s'integren en les cases de nadius, que els reben amb

4. *Ídem*, pàg. 58.

els braços oberts perquè, segons afirma Xammar, són conscients que alberguen persones que vénen al país "amb una actitud de servei i de solidaritat". "Esclar, quan hi ha aquest esperit la germanor és possible", conclou el jesuïta.

Durant les primeres vivències grupals a Nicaragua van comprovar que tots els joves tornaven impactats. "Això és el que en certa mesura buscàvem amb aquesta iniciativa", admet. "Aquests viatges descobreixen una situació absolutament injusta, que ajuda els qui s'hi apunten a créixer com a persones aquí". Ja ho diu el reconegut cantautor nicaragüenc Carlos Mejía Godoy en una de les seves cançons, titulada *Yo soy de un pueblo*: *"Yo soy de un Pueblo nacido entre fusil y cantar, que de tanto haber sufrido, tiene mucho que enseñar"*. "Tot i que aquí també som testimonis de moltes injustícies, veure el contrast amb aquella realitat fa que valorin les coses que aquí ja tenim assolides i assumides des de fa temps", explica Xammar. N'és paradigmàtic el cas de Misael Fusté, un jove que quan va tornar a casa la primera cosa que va fer va ser obrir l'aixeta de la cuina, i, durant uns segons, va romandre embadalit mirant com rajava sense aturar-se l'aigua potable. S'havia adonat que aquell acte que per nosaltres resulta simple, àdhuc insignificant, podia esdevenir un privilegi a l'altra punta del món. Xammar també fa referència a dues noies que l'últim dia de la seva estada a Nicaragua es van assabentar que el matalàs on dormien era el del matrimoni que les acollia, que aquell mes havia estat dormint a terra per poder oferir el millor que tenien als seus hostes. Els viatgers, doncs, s'integren en la vida dels nadius: mengen *arroz con frijoles* dia sí i dia també; ocupen el seu dia amb una jornada de treball de cooperació; suporten la racionalització de l'aigua en cas que visquin en espais rurals de Nicaragua, i, en definitiva, senten els efectes de la desigualtat en pròpia pell, fet que segons Xammar ajuda a despertar consciències, a crear empatia, a plantar la llavor del compromís.

Amb el pas del temps, el Comitè Óscar Romero també va endegar estades a Guatemala, al Salvador, Hondures i al Perú, sempre amb la mateixa filosofia, que combina la sensibilització amb el desenvolupament de projectes de cooperació. En aquest darrer aspecte, una de les parts principals dels designis que planifiquen al Comitè al llarg de l'any, des de Tarragona, està vinculat a l'educació, sabedors que és la clau que pot obrir les portes de la transformació social. En aquesta mateixa línia, alberga les esperances Fernando Cardenal des que les va allunyar del FSLN: *"Debemos despertar a nuestro pueblo con un trabajo de educación que llegue a lo profundo de la conciencia y de ahí a la organización y acción social. Entonces los explotadores ya no podrán dormir tranquilos"*[5]. "Darrerament, amb el Comitè, estem potenciant la poca ajuda que podem oferir a beques d'estudis", explica Xammar. En els darrers temps han focalitzat els esforços a Guatemala, on segons assegura el jesuïta, les dones in-

5. CARDENAL, Fernando (2009): *Junto a mi pueblo, con su revolución. Memorias.* Madrid: Editorial Trotta, pàg. 453-454.

dígenes són víctimes d'una doble opressió, per la seva condició de gènere i d'ètnia, i tenen serioses dificultats per completar els seus estudis, sobretot els d'àmbit universitari. Això no obstant, el suport del Comitè també engloba altres matèries. L'estiu d'aquest 2015, per exemple, Xammar va viatjar a Guatemala acompanyat de dos metges tarragonins col·legiats, que van estar oferint atenció mèdica, per primera volta, a les comunitats indígenes del nord del país.

En aquestes dècades de mirada atenta, de bagatge personal, Xammar ha constatat des del lloc dels fets que els contrastos entre classes socials a l'Amèrica Central encara són més evidents que en les nostres societats. Segons la revista *Forbes* (2012) a Nicaragua hi ha 190 persones multimilionàries amb un patrimoni total de 25.400 milions de dòlars[6]. Aquesta xifra escandalitza si la juxtaposem al 42,7% de nicaragüencs que viuen en situació de pobresa segons la Fundación Internacional para el Desafío Económico Global (2013)[7]. El mateix succeeix a Guatemala, que ha patit especialment els efectes negatius de la globalització econòmica, i on el Comitè Óscar Romero de Tarragona ha focalitzat una part important dels seus esforços. Xammar relata com les multinacionals compren els terrenys dels petits agricultors guatemalencs per quantitats ínfimes, sovint per mitjà de coaccions. A l'actualitat s'estan desforestant les selves a Guatemala, i també a Hondures, per plantar-hi la palma africana, de la qual s'obté combustible. "Aquest tipus de monocultiu destrossa el sòl, i a més, als que es queden sense el seu terreny sovint tan sols els queda l'opció de reubicar-se en zones muntanyoses, amb unes pendents fortes, on només poden cultivar blat de moro", denuncia Xammar. Els desarrelen, els arrabassen el seu únic mitjà de subsistència, que és la terra. Segons dades del 2013 de l'Institut Nacional d'Estadística de Guatemala i del Banc Mundial, en el 44% dels municipis rurals, tres de cada quatre persones viuen en condicions de pobresa[8]. Davant d'aquesta situació, Xammar no dissimula el desencant i la indignació amb el món que ens envolta. "Aquesta Europa en què vivim és fatal. És un continent prepotent que ha explotat durant segles el Tercer Món, i que ara ho fa amb guants blancs", es lamenta, fastiguejat pel "neocolonialisme" que segons ell encara s'aprofita dels recursos naturals dels països empobrits —que no pas pobres— i que en part prové del Vell Continent.

Aquesta disparitat no només es palesa amb dades. Es fa visible en la vida quotidiana. "És curiós, perquè al costat d'un palau d'algú que ha fet fortuna als Estats Units hi trobes una xabola. Aquí, aquest fet no es produeix tant, perquè ens dividim per districtes, per barris. El cert és que quan ho vaig veure, a Guatemala, em va commocionar", reconeix Xammar.

6. http://cafeconvoz.org/tenemos-190-ultra-ricos-en-nicaragua
Anònim. "*Tenemos 190 ultra-ricos en Nicaragua*", publicat a *Café con voz*. (Última visita: 6 d'agost de 2015.)

7. http://www.fideg.org/investigaciones-y-publicaciones/116-2014-11-12-20-32-46. Resultats *Encuesta de hogares para medir la pobreza en Nicaragua* de la Fundación Internacional para el Desafío Económico Global. (Última visita: 6 d'agost del 2015.)

8. http://www.bancomundial.org/es/news/press-release/2013/04/30/mapa-de-pobreza. Dades del Banc Mundial en referència als índexs de pobresa en les zones rurals de Guatemala. (Última visita: 6 d'agost de 2015.)

Temps enrere, aquests viatges tenien força demanda: van arribar a anar-hi, amb Xammar, unes 25 o 30 persones cada any. Tot i que s'han produït de forma ininterrompuda des de l'any 1991, i encara s'organitzen, el jesuïta confirma que en els darrers anys ha disminuït el nombre d'inscripcions. Ell hi veu, entre d'altres causes, qüestions econòmiques, perquè el viatge implica un cost, que segons raona "ara els joves tenen més difícil d'assumir, perquè als anys vuitanta i noranta era més senzill trobar un lloc de treball que els permetés estalviar durant un temps i apuntar-s'hi".

Així les coses, amb 82 anys, Francesc Xammar segueix viatjant cada estiu a la seva estimada Amèrica Central. El mou el convenciment que un altre món és possible: un món en què l'amor i la germanor, que Xammar reivindica com a valors cristians, empeltin les bases d'una manera de viure menys competitiva, cobdiciosa i egoista; que posi en valor l'amor i la solidaritat, que al capdavall són energies revolucionàries. De la mateixa manera que d'altres referents polítics nicaragüencs, com els germans Cardenal, Xammar, pel que fa al cas concret de Nicaragua, ha perdut la fe en Daniel Ortega i en el FSLN, perquè ha evidenciat que "ara mantenen una postura molt menys honesta" en comparació amb els inicis de la revolta popular sandinista. Així i tot, el jesuïta es qüestiona per què el capitalisme, que en nom de la seva praxi també s'han comès injustícies i barbàries, no ha estat "tan deslegitimat com a ideologia tal com ho ha estat el socialisme". Amb tot, Xammar refusa la possibilitat de renunciar a l'esperança. El bisbe Pere Casaldàliga repeteix, amb un bri d'optimisme, que *"somos soldados derrotados de una causa invencible"*[9]. En el seu cas, Xammar diposita la seva quota de confiança en l'avenir en els joves, els de Centreamèrica i els de tot el món, que tenim la responsabilitat compartida de construir un futur millor: més digne, just i solidari.

"Ací, al Primer Món, malgrat la crisi econòmica, tenim normalment molt més d'allò que necessitem per viure. Allà, al Tercer Món, no tenen ni els mínims bàsics per a menjar, vestir-se i tenir cura de la salut. Per què? Aquesta és la terrible pregunta que tot cristià hauria de plantejar-se i respondre"[10], es preguntava Xammar l'any 1996 en un article que feia referència als viatges a l'Amèrica Central del Comitè Óscar Romero de Tarragona. La seva interpel·lació, adreçada als cristians, però vàlida també per a la resta de persones, segueix latent, i ens hi hem d'aproximar.

ENRIC GARCIA JARDÍ

9. CASALDÀLIGA, Pere; VIGIL, José Maria (1992). *Espiritualidad de la liberación*. Editorial Sal Terrae. Pàg. 100.

10. XAMMAR, Francesc. "A l'estiu, una experiència de solidaritat". Article publicat al núm. 93 de la revista *Església de Tarragona*. Abril de 1996. Pàgina 25.

CIRURGIA SOLIDÀRIA A TRES CONTINENTS

Àfrica, Àsia i Amèrica del Sud

Francesc Marsal i Cavallé

La Charity Operation Hernia, ara Hernia International, es va crear amb la finalitat d'oferir cirurgia de la paret abdominal gratuïta als pacients sense recursos de l'Àfrica. Actualment les seves missions es porten a terme també a l'Àsia i Amèrica del Sud. Aquest article recull algunes d'aquestes missions.

The charity Operation Hernia, founded by Hernia International, was created with the aim of providing free abdominal wall surgery to patients in Africa who lack the means to pay for such operations. It now also conducts its missions in Asia and South America. The present article recounts some of these missions.

PARAULES CLAU:
Hernia International, solidaritat, cirurgia, missió humanitària

KEYWORDS:
Hernia International, solidarity, surgery, humanitarian mission

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

L'any 2005, el professor Andrew Kingsnorth, cirurgià especialista dels hospitals NHS Trust a Plymouth (Anglaterra), de reconegut prestigi no tan sols al seu país, sinó també dins de la comunitat científica europea, juntament amb el cirurgià africà Dr. Chris Oppong van fundar la Charity Operation Hernia, amb la finalitat d'oferir cirurgia de la paret abdominal gratuïta als pacients sense recursos de l'Àfrica, i a la vegada ensenyar als cirurgians locals les tècniques per operar aquest tipus de patologies.

La Charity –que no és ONG– va iniciar a Ghana, concretament a la població de Takoradi, les primeres missions en àrees rurals d'Àfrica. El que va començar com un projecte pilot va ser la llavor d'una col·laboració cada vegada més nombrosa de cirurgians, anestesistes i infermeres de diversos països d'Europa i Amèrica del Nord, no tan sols a l'Àfrica, sinó també a l'Amèrica del Sud i a l'Àsia.

Actualment, i amb el nom de Hernia International, les missions es porten a terme a Ghana (Carpenter), Nigèria (Eruwa, Aliade, Okpoga i Abor Mbaise), Costa d'Ivori (Abidjan), Gàmbia (Farafenni), Malawi (Thyolo), Tanzània (Korogwe), Mongòlia (Ulaan Baatar), Moldàvia (Chisinau), Equador (Esmeraldas), Perú (Lima, Chachapoyas), Brasil (Maranhao, Amazonas), Ucraïna (Mikulov), l'Índia (Shehada, Dondaicha, Orissa), Cambodja (Phnom Pehn) i Pakistan (Bewal).

Amb motiu d'una llicència excepcional a l'Hospital Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona, per la feina continuada durant vint-i-cinc anys, em vaig plantejar la idea de portar a terme un somni: participar en una missió humanitària i, concretament, dins de la Charity del professor Kingsnorth, dedicada a la cirurgia de la paret abdominal. La patologia de la paret abdominal segueix sent un dels procediments quirúrgics més habituals en un servei de cirurgia general. Processos com una hèrnia inguinal, que en el nostre medi semblen banals i de poca complexitat, poden arribar a ser molt complexos i de gravetat si no es tracten a temps.

Als països amb pocs recursos i amb un sistema sanitari deficient, aquestes patologies poder arribar a comprometre la vida dels pacients. És, doncs, molt important la tasca de la Charity, que fa possible tractar els pacients més pobres en un temps raonable i evitar, així, les greus complicacions que es deriven de la dificultat de rebre tractament.

Després dels primers contactes amb companys, cirurgians, que havien ja participat en alguna de les cooperacions amb Operation Hernia, el mes de novembre del 2011 va arribar el moment esperat.

Mesos de preparació, contactes, intercanvi d'informació, posada al dia de les vacunes obligatòries per poder viatjar a l'Àfrica i, evidentment, de difusió del missatge de la missió per obtenir la col·laboració d'entitats, empreses, amistats i, sobretot, laboratoris relacionats amb la cirurgia de la paret abdominal, ja que és imprescindible per tenir èxit en la missió, aconseguir, aportar i transportar des del nostre país tot aquell material que utilitzem en els nostres hospitals per operar pacients amb hèrnies de la paret abdominal.

La preparació del primer viatge deixa un record especial i aporta experiència per a la preparació dels que després vam seguir organitzant.

Àfrica: Hospital St. Vincent's (Aliade, Nigèria)

El 26 de novembre del 2011 sortíem il·lusionats des de l'aeroport del Prat a Barcelona, per continuar, via Londres, cap a Abuja, capital de Nigèria. Els set membres de l'expedició ens vam trobar a Heathrow, després dels mesos d'intercanvi d'informació per correu electrònic i

Acollida a l'hospital St. Vincent's (Aliade, Nigèria)

Sala d'operacions, hospital St. Vincent's (Aliade, Nigèria)

Facebook. De nou, noves emocions amb les explicacions dels membres de l'expedició que ja havien participat en altres missions.

Després de més de sis hores de vol amb la companyia British Airways, que ens va autoritzar a transportar de forma extraordinària quaranta-sis quilograms de pes, vam arribar a les cinc del matí a Nigèria. A l'aeroport d'Abuja, Nnamdi Azikiwe International Airport, ens esperava l'Austin Ella, un metge local que havia sigut fins aleshores el nostre enllaç amb l'Hospital St. Vincent's, d'Aliade, la nostra destinació final. Els tràmits a la duana, tot i transportar més de catorze capses de vint-i-tres quilograms, degudament identificades, no van presentar cap problema important; de fet, tot es va arreglar amb quinze euros.

Un cop carregat tot el nostre equipatge, vam iniciar el viatge cap a l'Hospital St. Vincent's a l'Estat de Benue, un dels trenta-sis estats en què es divideix Nigèria, al sud-est del país. Van ser sis hores de viatge per carreteres nigerianes, molt transitades i amb nombrosos controls policials, a causa dels malauradament coneguts atemptats de Boko Haram, grup terrorista que des de fa anys atempta contra cristians pel país. Finalment, vam arribar al nostre destí sense problemes, a la missió regida per les Germanes de la Nativitat.

El St. Vincent's consta de diversos pavellons d'estil anglès, en una àrea d'unes deu hectàrees, amb consultes externes, hospitalització, maternitat, residencia per a les germanes –que va ser la nostra durant la setmana que vam ser-hi treballant– i l'església catòlica, on cada dia el capellà diu la missa tan bon punt es fa de dia –cap a les sis del matí, ja que ens trobem molt a prop de l'equador de la Terra.

No vam tenir temps d'acomodar-nos que ja ens van convidar a dinar al menjador que cada dia seria el nostre lloc dels àpats, puntualment servits per les germanes sota les ordres de *sister* Rose. Seguidament, vam ser convidats a presenciar el festival de benvinguda, amb balls tribals per part de les nenes de la missió. Un cop finalitzat, tothom ens va acompanyar a la nostra residència, en comitiva, envoltats de canalla. Així iniciàrem el que seria habitual cada dia i més d'un cop: regalar caramels i joguines a tots els nens.

A l'hospital hi viuen més de cent vint famílies, que són el personal que treballa dins de la missió, la qual cosa propiciava que els més de quaranta nens que hi vivien en aquell moment fossin els nostres acompanyants cada dia, a fi de rebre algun regal nostre (cosa que succeïa de forma força habitual).

Una altra de les tasques habituals en cada una de les missions és ordenar tot el material transportat i organitzar les sales d'operacions on desenvoluparem la nostra activitat.

La primera nit a l'Àfrica no va deixar de ser una experiència. Hem de dir que les habitacions del St. Vincent's eren confortables i amb la indispensable mosquitera, ja que hem de recordar que ens trobàvem en una zona afectada per la malària.

Estàvem de missió i fora del nostre hàbitat habitual de treball, i aquí es treballa de sol a sol, ja que cal aprofitar la llum natural; és dir, a les sis ens aixecàvem i un cop havíem "gaudit" de la dutxa de "cassola" amb aigua de pluja ens traslladàvem al menjador, on un bon esmorzar preparat per *sister* Rose ens esperava. Un cop acabat, tots a treballar.

Ens va sorprendre, el primer dia –i més als que érem allà per primera vegada–, trobar-nos amb uns quinze o vint pacients davant dels quiròfans, en dejú i preparats per ser intervinguts. Es feia una ràpida i acurada revisió amb l'exploració física que confirmava la patologia per la qual havien estat triats i ràpidament les sales d'operacions es posaven en marxa.

Les nostres dues infermeres, acompanyades per alguna assistent en pràctiques, seguint els protocols establerts, col·locaven les vies perifèriques als pacients amb la medicació profilàctica i a començar!

Pacients preparats per ser operats, hospital St. Vicent's (Aliade, Nigèria)

Un àpat ràpid i, això sí, puntual a les 13.30 per continuar amb el mateix ritme que al matí, fins a les sis o a les set de la tarda. Com hem comentat, el sol surt al voltant de les 6.15 i es pon a les 18.15 i aleshores, tot fent-se fosc d'una forma més ràpida de la que estem acostumats al Mediterrani, l'activitat s'aturava. Però no en els nostres quiròfans, ja que cada dia teníem previst acabar tots els pacients seleccionats, molts d'ells vinguts des de molt lluny; l'últim dia van ser vint-i-quatre pacients.

Tot l'equip, cada dia després de sopar, teníem el costum de visitar els últims pacients de la tarda. A causa de la falta de llum –això sí, amb un cel espectacular–, que el mitjà de transport habitual dels pacients era la motocicleta i pel fet que vivien lluny de l'hospital, els recomanàvem pernoctar, juntament amb les seves famílies i acompanyants, a les sales d'hospitalització. La nostra sorpresa era quan l'endemà no trobàvem cap pacient ingressat.

Van ser cinc dies de quiròfan intensos, amb més de vuitanta pacients intervinguts i més de cent vint procediments. Tot l'equip, juntament amb els tècnics locals, degudament entrenats pels equips quirúrgics de les anteriors missions, vam treballar de valent, amb la satisfacció de la feina ben feta.

L'últim dia, després d'una llarga jornada quirúrgica, ens esperava una festa sorpresa amb tots els membres que configuraven l'equip local: monges, assistents, tècnics i infermeres. Ordenadament, ens disposàrem a sopar, vam ballar i vam rebre al final unes paraules emocionades de la superiora de la Comunitat, *sister* Helen, que ens agraïa la feina feta. Vam seguir amb les emocions, sobretot quan el Peter, cirurgià local, anomenà cadascun dels membres de l'equip, amb unes sentides paraules i ens obsequià amb una roba de cotó preciosa.

La setmana a l'hospital St. Vincent's va ser una setmana de convivència amb el poble nigerià; dies de treball intens i satisfactori. Queden les amistats i els records dels moments viscuts, les hores de quiròfan continuat, les mirades d'agraïment dels nostres pacients i de les famílies i aquella canalla, feliç, a qui vam poder omplir de regals cada dia.

No vam tenir en cap moment sensació d'inseguretat, malgrat les notícies que cada dia arriben de Nigèria i que, malauradament, faran difícil seguir organitzant missions al país.

Amèrica: Hospital Dr. Gustavo Domínguez (Santo Domingo de los Colorados, Equador)

Un cop més, el 24 de novembre del 2012, sortíem il·lusionats, des de l'aeroport de Barajas, el grup de cirurgians i anestesistes que aquest any ens havíem apuntat per participar en una missió organitzada per la Charity Hernia International (abans Operation Hernia).

El grup el formàvem un experimentat anestesista de Sevilla i vuit cirurgians, quatre dels quals repetíem després de la nostra experiència a l'hospital St. Vincent's, d'Aliade (Nigèria). Com l'any anterior, els preparatius per assegurar l'èxit de la missió començaren mesos abans amb contactes a través de correus electrònics i informació dels diversos membres mitjançant un grup creat a Facebook.

Tothom informava del material aconseguit i, si hi havia cap problema, es plantejava quina era la manera més fàcil de solucionar-lo. A poc a poc, el grup anava aconseguint més material mèdic i quirúrgic per portar cap a l'Equador, així com joguines i altres coses per fer contenta la canalla que, sens dubte, trobaríem en la nostra missió.

Després d'un llarg viatge, amb una parada tècnica amb canvi de companyia i d'avió a l'aeroport de Panamà, arribàrem a l'aeroport Mariscal Sucre, de la capital del país, Quito.

L'aeroport –que aviat serà clausurat, ja que el nou està pràcticament finalitzat– es troba al mig de la gran ciutat que és Quito, de més de 1.600.000 habitants. La veritat és que impressiona l'aproximació entre edificis quan aterra l'avió, i més sent de nit, moment en què el nostre avió arribava procedent de Panamà.

Els tràmits de la duana –us ho podeu imaginar– són complicats, ja que arribes amb un munt de caixes etiquetades com a "Missió Humanitària", però sense tenir clar què conté cadascuna, malgrat l'inventari que cada cop ens obliguem a tenir. Et trobes que l'agent encarregat del control sol·licita informació i és complicat fer-li entendre que, realment, no podem donar-li gaires explicacions. Finalment, el nostre contacte a l'aeroport ho arreglà amb bones paraules i, un cop fets els tràmits d'immigració, contactà amb les persones responsables de traslladar-nos al lloc on havíem de passar la primera nit, a Quito.

Aprofitem el diumenge al matí per visitar la ciutat de Quito, concretament el barri antic, declarat Patrimoni Cultural de la Humanitat per la UNESCO el 18 de setembre de 1978.

Després de dinar sortim cap a la nostra destinació, Santo Domingo de los Colorados, també anomenat de los Tsachilas, capital de la província de Santo Domingo. És la quarta ciutat més poblada de l'Equador, amb una població de més de 270.000 habitants.

Després de més de quatre hores de viatge per una carretera molt transitada i de recórrer uns cent cinquanta quilòmetres, arribem ben entrada la nit. La primera nit vam descansar en un confortable hotel a la ciutat de La Concordia, propietat d'una de les cooperants locals, Sandra Ocampo, que juntament amb la doctora Kathia Tinizaray, coordinen les missions de la Charity a l'Equador.

El dilluns 26 de novembre ens traslladàvem a la nostra destinació final, Santo Domingo de los Colorados, on estaríem tota la setmana treballant al seu hospital provincial, l'hospital Doctor Gustavo Domínguez. Allí vam disposar d'una sala d'operacions àmplia i ben dotada instrumentalment, amb dues taules i una sala de recuperació postoperatòria. Dos cirurgians del grup examinaven els pacients que havien estat escollits pels cooperants i per la doctora Kathia Tinizaray per ser de la seva àrea d'influència, disposar de pocs recursos i tenir patologies de la paret abdominal; per tot això, tributaris de ser operats per nosaltres. No cal dir que ràpidament ens vam posar a treballar, un cop vam tenir tot el material classificat i ordenat i els pacients a punt.

Durant els següents cinc dies vam realitzar un total de seixantatres intervencions de paret abdominal a cinquanta-sis pacients de totes les edats, ja que el fet de comptar amb un anestesista en el nostre

Hospital Dr. Gustavo Dominguez (Santo Domingo de los Colorados, Equador)

Sala d'operacions, hospital Dr. Gustavo Dominguez (Santo Domingo de los Colorados, Equador)

Sala de l'hospital de Korogwe (Tanzània)

equip (no fou així a Nigèria), ens va permetre incloure pacients de curta edat i fer intervencions de major complexitat.

Afortunadament no vam tenir complicacions importants ni durant les intervencions, ni en el postoperatori, i la majoria dels pacients van ser donats d'alta a les poques hores de l'operació.

Un cop finalitzada la nostra missió i acompanyats per la Sandra Ocampo, juntament amb un petit cos policial, vam visitar la reserva local dels indis Tsachilas, nadius de la regió, distribuïts en comunes ubicades al voltant de Santo Domingo. El nom de "los Colorados" ve del costum de pintar-se de vermell el cos i els cabells segons l'edat i caprici de cada persona. Els colors s'alternen harmònicament; les línies de la cara són estretes, i amples les del cos.

Aprofitant el viatge de tornada a la capital, juntament amb un cirurgià equatorià format a Sevilla, visitàrem Otavago i el seu mercat tradicional, i d'aquesta manera vam aprofitar per comprar algun record per a les nostres famílies.

El dia 1 de desembre iniciàvem el llarg viatge de tornada a casa amb els records dels moments viscuts i satisfets per la feina feta a l'hospital Gustavo Domínguez, assistint, un cop més, pacients sense recursos, que en tot moment ens encoratjaven amb la seva gratitud, i amb el reconeixement a la important labor de cooperació de la Sandra Ocampo i de la doctora Kathia Tinizaray, coordinadores essencials per a l'èxit de la missió, ja que, sens dubte, sense la seva organització difícilment es podrien realitzar programes de cooperació en aquell territori.

Àsia: Hospital Hebron (Phnom Penh, Cambodja)

L'any 2013 la nostra destinació era Phnom Penh. No teníem referències directes sobre el país i per recollir-ne informació vam comptar amb l'experiència i les vivències del fotògraf tarragoní Sansa,[1] bon coneixedor d'aquella terra. El 23 de novembre del 2013, un cop més, el grup format per set cirurgians i una anestesista, de diferents ciutats d'Espanya, sortíem en una nova missió de l'aeroport del Prat en direcció a Phnom Penh, capital de Cambodja, amb la companyia Qatar Airways. Gràcies a les gestions del nostre agent de viatges a Tarra-

1. SATURNINO BENITO, Josep Maria: *Cara a cara Camboya / Face to face.* Tarragona: Arola Editors, 2011.

El grup de la missió a l'aeroport de Phnom Penh (Cambodja)

gona, vam poder transportar cadascú de nosaltres fins a vint-i-tres quilograms suplementaris sense cost, la qual cosa és molt important per traslladar material quirúrgic, medicaments i tot allò que pot fer més útil la nostra estada. Àsia era la nostra nova destinació per fer una setmana de treball dins de la Charity. Aquesta vegada hi havia membres de l'equip que hi participaven per primera vegada.

L'endemà, a l'arribada a l'aeroport de Phnom Penh, Pochengton, un cop fets els tràmits d'immigració, vam passar la duana amb l'ajuda d'Stephen King que, en nom de l'hospital Hebron, seria el nostre acompanyant durant tota la setmana.

Aquest cop ens trobàvem en una gran ciutat, per tant, seria una experiència diferent. La ciutat de Phnom Penh, anomenada la "Perla d'Àsia", està situada de forma privilegiada a la confluència dels rius Mekong, Sap i Bassac, té més de 1.500.000 habitants i, a ulls d'un occidental, es mostra una mica caòtica. No disposa de transport urbà i el mitjà més habitual per moure's són les motocicletes –que circulen en totes direccions i per tot arreu–, les moto-taxi i els *tuk-tuk* –un mena de tricicle en el qual és imprescindible acordar el preu amb el conductor abans de pujar-hi. Gràcies a l'experiència del grup de la Charity que ens havia precedit i a causa de com n'era de complicat el transport, vam optar per allotjar-nos al 9 Dragon Hotel, un hotel modest ben a prop de l'hospital on havíem de treballar, situat a prop de l'aeroport i de la principal via d'accés a la capital, l'avinguda de Rússia.

Com sempre, en arribar a l'hospital, el primer que cal fer és endreçar tot el material; el diumenge, la mateixa tarda de l'arribada, vam obrir les nostres caixes i vam disposar el material de forma ordenada, també vam preparar els quiròfans per començar a treballar l'endemà dilluns a primera hora. Va ser, així mateix, el moment de les presentacions i les fotografies del grup amb els treballadors del centre. L'hospital, inaugurat l'any 2007, està regit per treballadors que depenen del ministeri de Salut de Corea del Sud, disposa d'uns setanta llits i tres quiròfans força ben equipats; dos dels quals se'ns van cedir per treballar durant la nostra estada.

El dilluns 25 de novembre, juntament amb els membres de l'hospital, vam ser convidats a participar en una cerimònia religiosa evangelista d'acció de gràcies abans de començar a operar els nostres pacients. Com en altres missions, cada matí ja teníem els pacients preparats i a punt per a una nova exploració mèdica que confirmés la patologia per la qual havien de ser intervinguts. Durant la setmana de la missió es van atendre un total de cinquanta-cinc pacients, alguns de curta edat; com en l'anterior expedició, el fet de comptar al grup amb una anestesista permet operar pacients de qualsevol edat i complexitat.

Hospital de Korogwe (Tanzània)

La nostra estada a Phnom Penh ens permet conèixer la ciutat a les estones de lleure, actualment una destinació turística per a molts occidentals. A més d'interessants monuments i palaus, visitem l'escola que fou una terrible presó durant la dictadura del règim maoista dels khmers rojos, entre els anys 1975 i 1979, convertida avui en el Museu del Genocidi: Toul Sleng.

Com he assenyalat a l'inici, Sansa va ser per a nosaltres un enllaç amb la història recent i la realitat de Cambodja, per això, un cop finalitzada la nostra missió no vam voler marxar del país sense visitar la missió que ha creat a Battambang el jesuïta asturià Kike Figaredo –bisbe d'aquesta diòcesi–, a l'empara de la Fundación Arrupe. A Battambang, a través de diversos projectes es dóna suport a la població rural per aconseguir refer la societat un cop acabada la dictadura; cal destacar-ne l'ajuda als joves mutilats per les mines antipersones –de fet, un dels nois que vam conèixer, tot just feia unes setmanes que havia patit l'amputació de les dues cames al camp. Les activitats van des de tallers en què els mateixos mutilats construeixen les cadires de rodes que els permetran moure's amb més facilitat, fins a l'acolliment d'orfes en aquella zona del país. Si són nens, se'ls procura una formació; si són joves o adults, se'ls procura un treball remunerat, d'acord amb les seves possibilitats motores, que els permeti viure dignament. En la nostra visita vam poder assistir a una cerimònia religiosa a la parròquia de Tahen, gaudir dels balls dels nens de la missió i compartir un sopar frugal amb tots ells.

De vegades hem sentit parlar del somriure serè de molts pobles d'Àsia; el somriure net i lluminós d'aquells nens i joves lluitadors serà un record inesborrable.

El cercle es tanca: tornem a l'Àfrica

I de nou l'any 2014, els membres del grup que conformen habitualment la nostra missió tornem a l'Àfrica. Aquest cop a Korogwe, Tanzània, on amb la col·laboració de la cirurgiana del centre, *sister* Avelina, de la congregació Nostra Senyora d'Usambara, participem en una nova missió per assolir els objectius de la Charity Hernia International, que sota el lideratge del professor Andrew Kingsnorth segueix organitzant noves missions per assistir i tractar pacients sense recursos i contribuir a la formació de tècnics i metges autòctons per millorar la qualitat de vida la població.

FRANCESC MARSAL I CAVALLÉ

D-sf DIBUIXANTS SENSE FRONTERES

Miguel Villalba Sánchez

D-sf: Dibuixants sense fronteres, dibujantes sin fronteras, dessinateurs sans frontières, vignettisti senza frontiere, cartoonists without borders és una ONG internacional, fundada per un tarragoní i un berguedà, que institucionalitza la professió d'humorista gràfic i dibuixant dins del terreny solidari de les associacions sense ànim de lucre, com ho van fer abans els metges o periodistes amb "Metges sense fronteres" o "Reporters sense fronteres". L'objectiu d'aquesta associació és utilitzar el dibuix i l'humor com a eina solidària.

D-sf: Dibuixants sense fronteres, dibujantes sin fronteras, dessinateurs sans frontières, vignettisti senza frontiere, cartoonists without borders is an international NGO founded by two individuals from Tarragona and Berguedà that seeks to use the profession of cartoonist and illustrator to promote solidarity and to assist non-profit associations, just as doctors and journalists have done with "Doctors without borders" and "Reporters without borders". The aim of this association is to use drawing and humour as a tool to foster solidarity.

PARAULES CLAU:
dibuix, humor, solidaritat, dibuixants sense fronteres

KEYWORDS:
drawing, humour, solidarity, cartoonists without borders

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

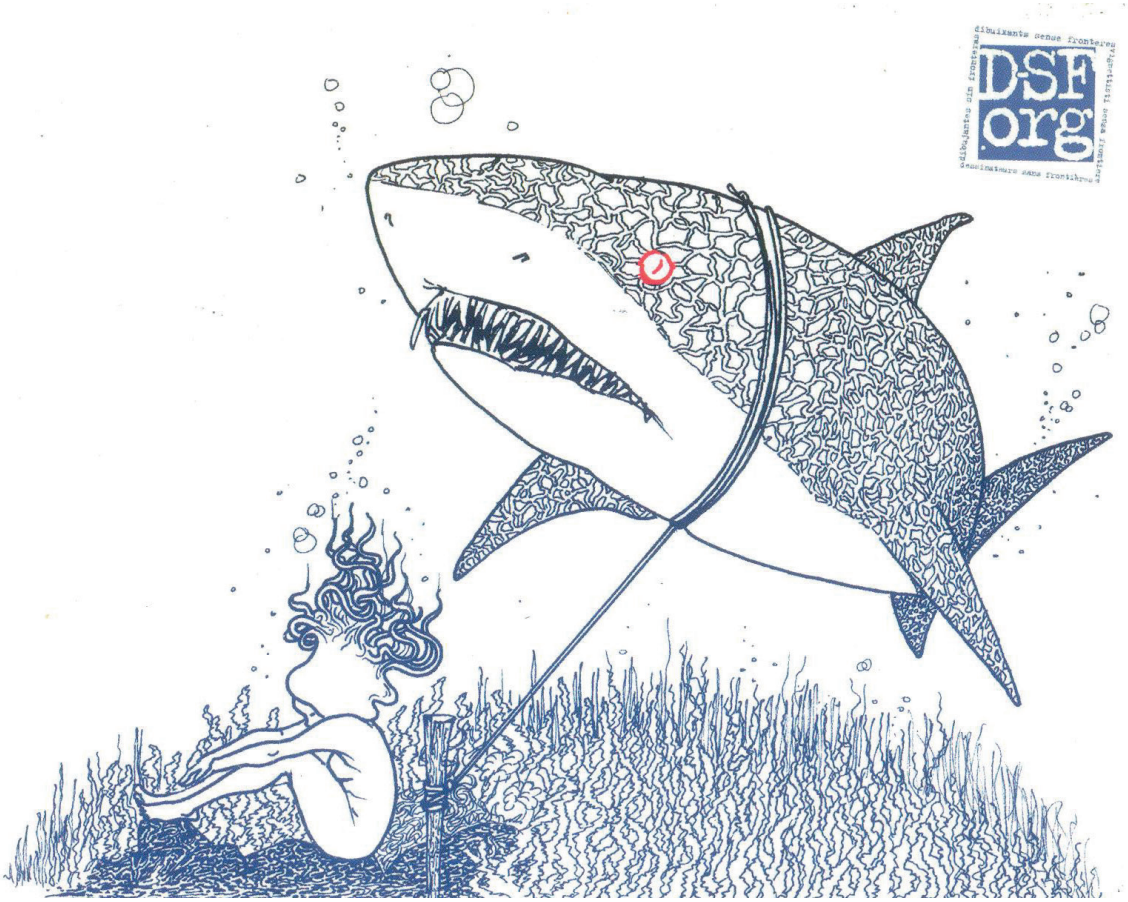

L'inici de D-sf

Tot i que aquesta ONG va ser oficialment presentada al mes de novembre de l'any 2011 durant la celebració de la 4a Setmana del còmic de Tarragona: Jornades d'estudi de l'art seqüencial, la veritat és que va néixer uns mesos abans a Madrid. Jaume Capdevila "Kap" i jo mateix ("Elchicotriste") participàvem en unes jornades d'humor a l'Institut francès de Madrid que es van fer durant el mes de maig d'aquell mateix any, convidats per l'humorista gràfic del diari *Le Monde*, Jean Plantureux "Plantu", també fundador de l'associació internacional d'humoristes gràfics Cartooning for Peace.

Personalment col·laboro activament com a voluntari i coordinador de projectes de caire social i ecològic amb l'ONG SCI: Servei Civil Internacional des de l'any 1990, moment en què vaig fer el meu primer camp de treball, i estic molt familiaritzat amb el món del voluntariat. He treballat amb aquesta organització a diferents països durant més de dues dècades. Potser per això, en un dels sopars d'aquestes jornades a Madrid, el Kap i jo vam pensar que podria ser interessant crear una ONG que practiqués la solidaritat mitjançant el dibuix i l'humor, que són les eines de la nostra professió. Vaig mirar el Jaume Capdevila i li vaig dir: "Que tu sàpigues, hi ha cap ONG registrada com a 'Dibuixants sense fronteres'?". I així, entre un risotto, un entrecot i una ampolla de Cabernet Sauvignon, va néixer aquest projecte.

Estructura i objectius

Actualment, Jaume Capdevila "Kap" ocupa el càrrec presidencial de l'entitat D-sf: Dibuixants sense fronteres i un servidor, el de secretari general, tot i que l'estructura de l'ONG, així com el caràcter i l'esperit dels voluntaris que la componen, és a dir, el col·lectiu universal de dibuixants, són anàrquics.

El nostre objectiu és el de, mitjançant el llenguatge del dibuix i l'humor, crear una plataforma solidària per a causes d'emergència social o ecològica, ja sigui posant el nostre granet de sorra per a la recaptació de fons, com és en el cas del Japó o Tunísia, on hem participat integrant-nos en esdeveniments locals d'aquells països, ja sigui creant i coordinant nosaltres mateixos els projectes solidaris en qüestió, com és el cas dels llibres i publicacions benèfiques o de les campanyes de sensibilització (No a Bcn World) i culturals (Setmana del Còmic de Tarragona).

També fem comunicats oficials als diferents mitjans de comunicació i escrivim articles de sensibilització pública condemnant tots els abusos patits per dibuixants particulars o col·lectius d'artistes, com van ser l'atac salafista al col·lectiu i a la sala d'exposició "Arty show" a Tunis el 2012; el segrest del nostre company humorista de Palestina Mohammad Saba'aneh per part de l'exèrcit israelià el 2013, o l'atemptat contra la seu de París dels nostres amics del *Charlie Hebdo*. Mitjançant les nostres denúncies, donem a conèixer

aquests incidents a estructures de protecció institucionalitzades, com ara Cartooning for Peace, que compta amb el suport de l'exsecretari de l'ONU Kofi Annan i també compta amb mecanismes de visibilitat d'abast internacional molt útils per combatre els abusos esmentats.

Sovint podem coordinar aquestes aportacions amb les d'altres entitats relacionades amb el col·lectiu del dibuix i l'humor gràfic, com ara l'Instituto Quevedo del Humor Gráfico que, en associació amb la Universidad de Alcalá de Henares, porta a terme –amb la nostra direcció– el projecte "Entre luz y sombra - Còmic mural" a la presó Alcalá Meco. Aquest projecte consisteix a realitzar un mural gegantesc en format de còmic als espais de la presó en col·laboració amb els mateixos interns (http://www.iqh.es/muestras/muestra-xxi/inaugurado-el-comic-mural-entre-luz-y-sombras-del-centro-penitenciario-madrid-i). Va ser inaugurat l'any 2013 i ja va actualment per la seva tercera edició. Té com a objectiu millorar la integració dels interns de la presó a l'espai on es veuen obligats a viure, mitjançant la decoració narrativa/creativa del perímetre interior de l'estructura penitenciària. Els interns expressen en format còmic i mural les seves inquietuds, els seus somnis i desitjos, amb l'assistència gràfica del monitor de D-sf.

Les activitats

Des de la seva creació, D-sf ha fet ja un interessant currículum d'activitats sense ànim de lucre, entre les quals podem comptar les següents:

Un esdeveniment de caricatures en viu per recaptar fons per al Japó, després del desastre de Fukushima, realitzades al Palau Firal i de Congressos de Tarragona, en presència de l'ambaixador del Japó i d'algunes autoritats locals.

Una sèrie limitada de postals també va ser posada a la venda, per part de D-sf, en un esdeveniment artístic a Tunis. Tots els beneficis d'aquesta acció van anar a parar a les víctimes de la revolució d'aquell país durant la Primavera Àrab. Aquest projecte en concret es va coordinar en col·laboració amb els artistes del col·lectiu "Yakayaka" de Tunísia (www.yakayaka.org), entre els quals hi figura la dibuixant Nadia Khiari, tot un referent cultural de la revolució que va donar inici a la Primavera Àrab, i que es va fer popular gràcies al seu personatge "Willis from Tunis", un gat que criticava les polítiques del governant desbancat en aquell país, Ben Ali.

Des de D-sf també vam editar un llibre d'acudits de diversos autors a Angle editorial, titulat *Enfoteu-vos-en* (2012) (https://www.youtube.com/watch?v=QLQsF-f0B2w), les vendes del qual van anar destinades a la fundació Arrels, que treballa amb les persones sense

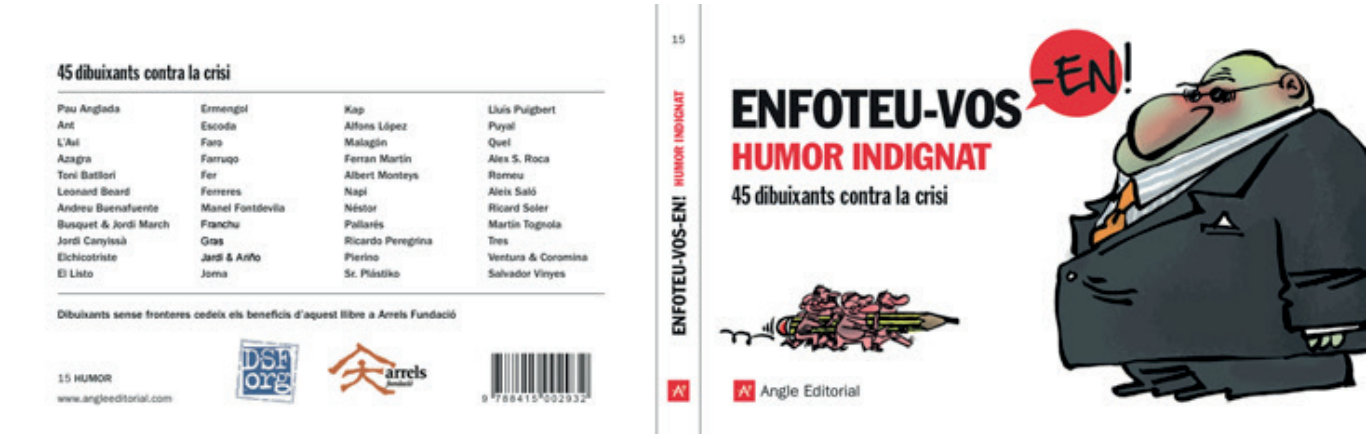

sostre a Barcelona. El llibre, que va comptar amb la col·laboració dels principals ninotaires del país, com ara Napi, Faro, Ferreres, Toni Batllori, l'Avi, Ricard Soler, Quel o el showman Andreu Buenafuente, va ser un èxit de vendes i va donar pas a una sèrie successiva d'altres recopilatoris, també editats per Angle, com ara *Rescatallats* (2012), *Fins als Borbons!* (2013) i *La gran fàbrica d'independentistes* (2014), portats a terme pel nucli principal del col·lectiu de dibuixants del Web Negre (http://www.nuvol.com/elwebnegre/).

Entre d'altres activitats benèfiques, vam realitzar diversos tallers de caricatures i murals a les presons de la Model (Barcelona) i Alcalá Meco (Alcalá de Henares), i la campanya "No a Bcn World", amb dibuixos d'autors nacionals i internacionals, entre els quals destaquen Gianfranco Uber (Itàlia), Nadia Khiari (Tunísia), Ramon Sarlé, Tres i Napi, per evitar la col·locació d'un complex abusiu de casinos als terrenys de Vila-seca i Salou i en suport a la plataforma "Aturem Barcelona World" (http://www.nobcnworld.blogspot.com.es/). Aquesta campanya mediàtica va tenir el suport del diari *El Triangle*, a banda de la seva seu digital vigent.

La traducció al castellà del número postatemptat de la revista satírica francesa *Charlie Hebdo*, en col·laboració amb "Reporters sense fronteres", també és una de les accions solidàries de D-sf, realitzada amb total urgència en només 48 hores, sota la coordinació de l'humorista gràfic Carles Romeu (*El País*, *Interview*) (http://www.rsf-es.org/news/internacional-charlie-hebdo-lanza-una-edicion-digital-en-espanol-ingles-y-arabe/).

L'esdeveniment cultural de la Setmana del còmic de Tarragona és un altre exemple d'activitat de promoció cultural i divulgació de l'art seqüencial, que promou el còmic com a art i vehicle de cultura, de la qual participa D-sf, en col·laboració amb el col·lectiu d'estudiosos del còmic Delirópolis. Aquests són responsables també de l'edició a Tarragona i voltants de la revista *Delirópolis: surrealisme i art seqüencial*, activa al territori des de l'any 2004 i que ha comptat amb la col·laboració dels principals exponents d'aquest art en l'àmbit nacional i internacional, com ara Moebius, Max, Horacio Altuna, Benjamin Constantine, Tom Karlsson, Forges o Paco Roca, per citar-ne alguns (http://usuaris.tinet.org/starrago/; http://www.deliropolis.com).[1]

1. Vegeu, en aquest sentit, el número 45 de la revista *Kesse* (juliol de 2011), dedicat a "El còmic a Tarragona" i que inclou, entre d'altres, l'article "Delirópolis: un somni de paper".

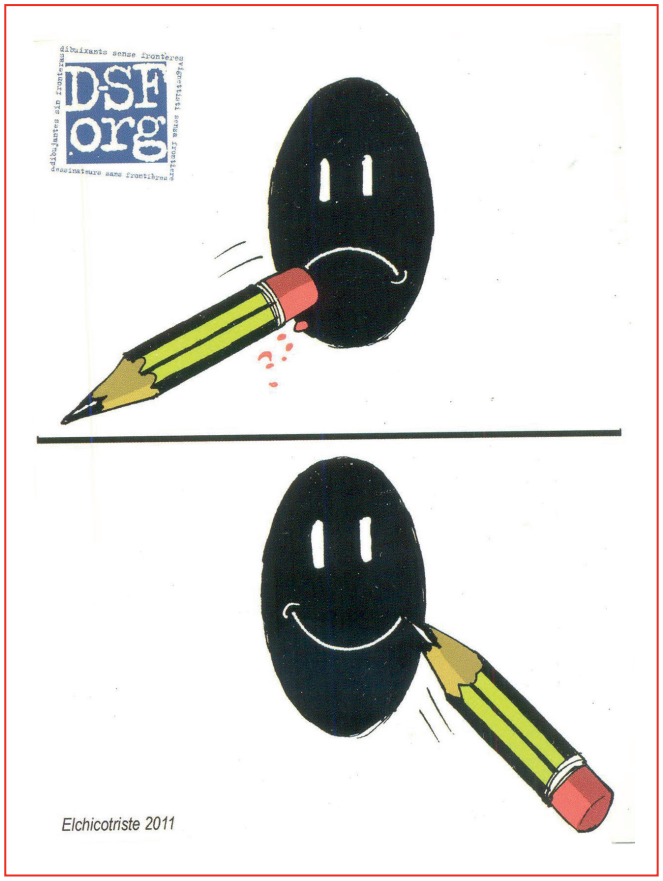

Els estatuts de D-sf

La ONG D-sf té seu a Tarragona i aquests són els seus estatuts: *Dibuixants Sense Fronteres* és una entitat constituïda d'acord amb el que estableix la Llei 4/2008, de 24 d'abril, del llibre tercer del Codi civil de Catalunya, relatiu a les persones jurídiques; la Llei orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació, i els seus estatuts.

Els fins de l'associació són:

- Defensar i difondre la cultura democràtica i solidària a través de la imatge i l'humor.
- Apostar per la importància de la imatge en la difusió d'idees, i donar suport a tota mena de manifestacions artístiques que promoguin valors positius, però també crítica política i social.
- Organitzar i donar suport a tota mena d'activitats i projectes relacionats amb el periodisme solidari, la difusió de valors solidaris, la cooperació internacional, la cultura de la pau, la cooperació al desenvolupament i els valors democràtics.
- Canalitzar l'obtenció de recursos econòmics per dur a terme les activitats abans esmentades.
- Oferir ajuda i suport als artistes que ho necessitin, ja sigui per problemes amb la censura, per problemes econòmics o laborals, per problemes de salut, per sofrir represàlies, càstigs o tortures amb motiu de la seva professió, etc.

Per aconseguir les seves finalitats, l'associació realitza les activitats següents:

- Establir una àmplia xarxa social de professionals de la imatge satírica d'arreu del món, oberta també a tota mena de gent interessada en aquestes activitats.
- Establir relacions amb altres entitats de tota mena que defensin els mateixos objectius, i treballar de forma conjunta en projectes comuns.
- Organitzar o col·laborar en l'organització o realització d'activitats de tota mena destinades a aconseguir els objectius de l'associació. Aquestes activitats poden incloure (a tall d'enumeració no exhaustiva), confecció i edició de publicacions, cartells, webs i altre material de difusió; organització de cursos, jornades, tallers o conferències; gravació i edició de vídeos, DVD, animacions i altre material digital; confecció d'exposicions, mostres, fires i qualsevol altra activitat que serveixi per assolir els objectius de l'associació.
- En queda exclòs tot ànim de lucre.

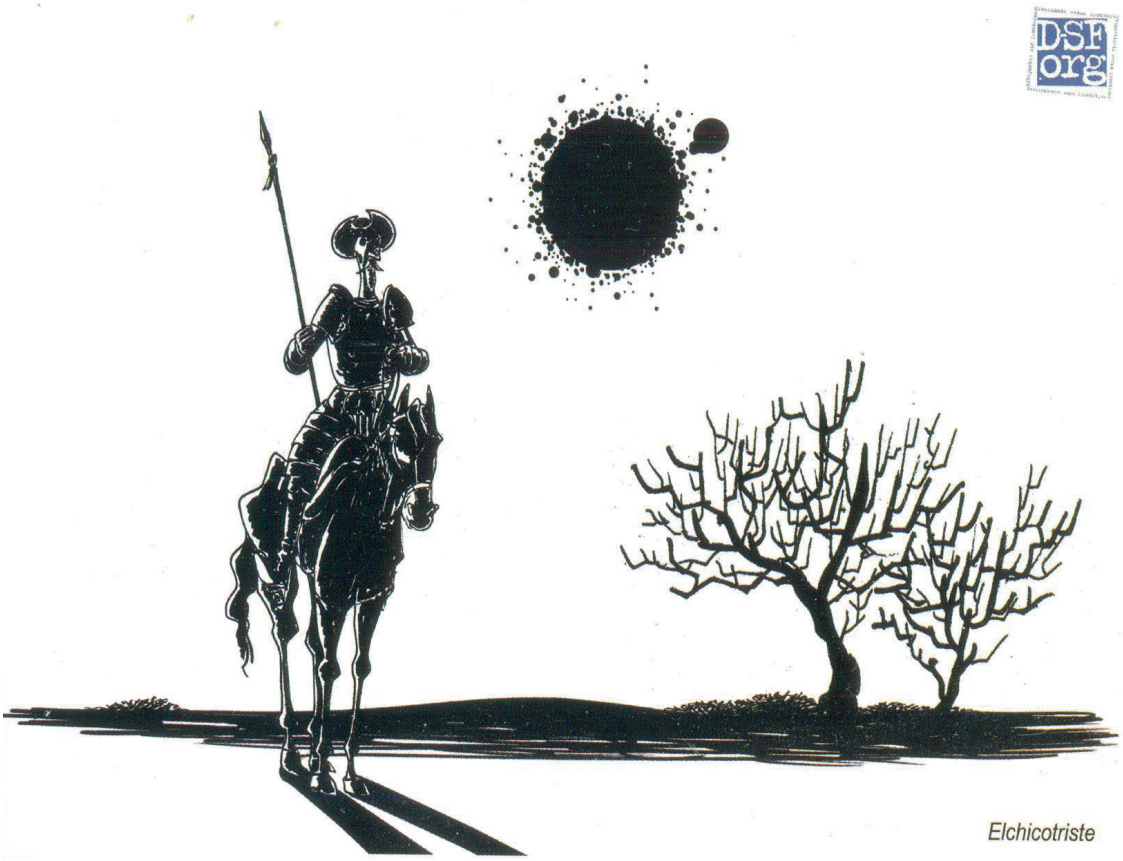

Contacte

D-sf: Dibuixants sense fronteres compta amb la col·laboració desinteressada d'un col·lectiu internacional de dibuixants compromesos amb la pau i la solidaritat, que posem a disposició dels projectes socials i ecològics la nostra professionalitat, i que volem desenvolupar les capacitats comunicatives i humanitàries del llenguatge gràfic en un experiment pioner dins del món de les associacions no governamentals. Si penses que podem ser útils al teu projecte, pots enviar-nos les teves propostes a kap@d-sf.org, elchicotristre@d-sf.org o trucar al telèfon (0034) 600 664 245 i valorarem la teva proposta.

Per a més informació podeu visitar la web www.d-sf.org o a Facebook https://www.facebook.com/dsforg

MIGUEL VILLALBA SÁNCHEZ "ELCHICOTRISTE"

Articles i vídeos relacionats

SIES Tv: http://www.sies.tv/video/kap-parla-de-dibuixants-sense-fronteres.html

Cartoon movement: http://blog.cartoonmovement.com/2012/03/cartoonists-without-borders.html

El Periódico: http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/oci-i-cultura/dibuixants-indignats-1651116

TotTarragona: http://www.tottarragona.cat/ca/societat/16498-noves-entitats-estatals-i-internacionals-se-sumen-a-la-campanya-de-recolzament-a-la-plataforma-aturem-bcn-world-impulsada-per-long-dibuixants-sense-fronteres.html

El Triangle: http://www.eltriangle.eu/cat/notices/2014/05/l-humor-desarma-la-ma-fia-de-bcn-world-38987.php

BTV: https://www.youtube.com/watch?v=Th8lt4PfSqA

TAC 12: https://www.youtube.com/watch?v=in8UIKMFv-8

URV SOLIDÀRIA

Un compromís universitari *glocal*

Joan Fuster

El present article detalla les diverses iniciatives relacionades amb la responsabilitat social dutes a terme des del Centre de Cooperació al Desenvolupament de la Universitat Rovira i Virgili (URV Solidària) des del seu origen fins l'actualitat. Paral·lelament es reflexiona sobre la necessitat de revifar la cooperació i l'acció social com un acte de justícia social.

The present article describes the various initiatives relating to social responsibility carried out by the Centre for Cooperation in Development at the Universitat Rovira i Virgili (URV Solidària) since it was founded. It also reflects on the need to revive cooperation and social action as an act of social justice.

PARAULES CLAU:
URV Solidària, solidaritat, cooperació al desenvolupament

KEYWORDS:
URV Solidària, solidarity, cooperation in development

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

De manera bàsica, podríem definir la cooperació internacional per al desenvolupament com aquella que comprèn el conjunt d'actuacions que realitzen actors públics i privats, amb l'objectiu d'assolir el progrés econòmic i social dels països menys desenvolupats, de manera que la desigualtat existent vagi disminuint de forma progressiva i sostenible.

A l'Estat espanyol, el concepte modern de cooperació va arribar més tard que a altres països –sobretot del nord d'Europa–, així, s'ha anat transformant i ha passat del que fa uns anys eren les relacions assistencials de donació (cooperació "de dalt a baix") a la col·laboració mútua per tal de resoldre conjuntament determinats problemes estructurals o socials, sempre a sol·licitud de la comunitat receptora de l'ajut. Paral·lelament, el sector s'ha anat professionalitzant, de tal manera que fins i tot ja fa temps que és possible especialitzar-se, dins del món universitari, en temes relacionats amb la cooperació al desenvolupament. En aquest sentit, a la Universitat Rovira i Virgili (d'ara endavant URV), des del curs 2000-2001 es pot cursar la proposta formativa Diploma d'Especialització en Cooperació, Desenvolupament i Innovació Social.

Una de les múltiples formes de cooperació és la que s'anomena "ajut humanitari", que consisteix a pal·liar d'una manera urgent i organitzada les necessitats bàsiques d'una població, la qual, de vegades, s'allarga en el temps. Aquesta acostuma a estar relacionada amb l'alimentació, la sanitat, la protecció de col·lectius o la reconstrucció d'infraestructures bàsiques. Aquestes necessitats sorgeixen a conseqüència de factors diversos com inclemències de la natura, conflictes bèl·lics o epidèmies. Amb un sentit molt similar, es produeix l'ajut d'emergència, que és una altra tipologia de cooperació basada en operacions de rescat o intervencions ràpides per a casos de perill o catàstrofe imminent o recent.

El sistema de la cooperació al desenvolupament està constituït per actors de diversa naturalesa. En aquest sentit, trobem organitzacions amb estratègies d'acció molt diferents: n'hi ha de públiques i de privades, algunes estan molt especialitzades i d'altres treballen en diferents àmbits. Entre les públiques hi ha les institucions multilaterals, els governs dels països donants i receptors, les administracions públiques a diferent escala i, com no podria ser d'una altra manera, les universitats.

En aquest segle que estem encetant, es constata que l'accés als centres d'educació superior a escala mundial s'està incrementant i que el 50% de l'estudiantat universitari pertany a institucions ubicades en territoris en vies de desenvolupament. Aquestes dades encara

són més significatives si afegim que en el primer quart de l'actual segle el nombre d'universitaris es duplicarà.

Resulta fàcilment observable, doncs, que les institucions universitàries acullen una bona part de la població del món en una edat i amb un potencial idonis per a la conscienciació i l'actuació socials. Que això es pugui dur a terme és directament proporcional a la capacitat i voluntat de cada universitat per incidir en aquests aspectes a través de tota la seva comunitat universitària.

Avui ningú dubta que la universitat pública és un agent social de primera magnitud i que, per tant, no pot restar aliena a la societat que l'envolta. En qualsevol societat democràtica i lliure, aquesta institució té encomanada la formació dels seus ciutadans al més alt nivell. A la universitat s'investiga, es debat, es genera i transfereix ciència i tecnologia entre moltes altres funcions. En aquesta missió d'extensió, les institucions d'educació superior han de contribuir a enfortir la societat de la qual formen part, mitjançant la preparació dels seus

estudiants perquè siguin capaços de col·laborar positivament en el desenvolupament humà de les seves comunitats.

La URV, en els articles tercer i cinquè del seu Estatut deixa ben clara la seva visió respecte això:

"Article 3

La Universitat Rovira i Virgili és una institució dedicada a la prestació del servei públic de l'educació superior i de la investigació, mitjançant la docència, la recerca i l'estudi. Per tant, ha de facilitar als estudiants, a les organitzacions i al conjunt de la societat les habilitats, les idees i els coneixements científics necessaris per viure i treballar de forma satisfactòria i solidària en un món que canvia socialment i tècnicament de manera continuada."

"Article 5

a) Facilitar l'accés del màxim nombre possible d'estudiants d'arreu a l'educació superior.

b) Afavorir el pensament crític, la cultura de la llibertat i el pluralisme, i la transmissió dels valors propis d'una societat democràtica, oberta i solidària; en particular, el respecte als drets humans i al medi ambient, l'educació per la pau i la cooperació internacional, especialment amb els països empobrits.

c) Assolir els nivells d'excel·lència més alts en els processos d'ensenyament i aprenentatge de nivell superior, amb la finalitat de proporcionar a les persones el màxim grau de capacitació al llarg de la vida, contribuint al seu desenvolupament com a ciutadans i com a professionals.

d) Generar, transferir i socialitzar el coneixement amb la finalitat d'ajudar al progrés sostingut i sostenible de la societat.

e) Assumir el paper de motor d'un desenvolupament humà, responsable i sostenible, sobretot en l'àmbit social, cultural i econòmic de les comarques meridionals de Catalunya, mitjançant la recerca independent, la transmissió i l'aplicació del coneixement.

f) Reivindicar la universalitat del coneixement, inherent a la Universitat, com a vehicle de comunicació i diàleg entre els pobles, tot fomentant la màxima internacionalització de les activitats universitàries.

g) Configurar una organització basada en la participació i la coresponsabilitat dels seus membres respecte al servei públic que ha de prestar, i orientada cap a la cultura de la qualitat, del desenvolupament personal, de l'avaluació i de la rendició de comptes."

És una evidència que en l'educació, ben entesa, hi ha l'origen de moltes solucions als problemes que planteja el món deformat en què vivim. Una societat solidària, amb valors, amb criteris de vida ètics i responsable amb les seves actuacions serà sempre garant d'un desenvolupament equilibrat i d'una convivència pacífica. En aquest sentit, la universitat hi juga un paper fonamental. Així, tot i que els criteris abans esmentats haurien de ser transversals i incorporats dins de cada acció, formativa, de recerca, de gestió, etc., el fet de comptar amb un àmbit dissenyat per promoure'ls com ho és la URV Solidària és, sens dubte, un excel·lent símptoma de proacció social i una magnífica targeta de presentació d'una institució a la seva societat i al món.

L'origen

El 1999 milers de persones, al marge de qualsevol partit polític, es van mobilitzar pels carrers de Seattle contra determinades pràctiques de l'Organització Mundial de Comerç. Aquests fets es consideren l'inici d'una nova forma d'organització i expressió social per tal de manifestar, en aquell cas, el rebuig contra les conseqüències de les polítiques econòmiques que s'imposaven. Simultàniament, a la URV, naixia la URV Solidària. A continuació s'exposen els precedents.

L'any 1995 la Junta de Govern de la URV (avui Consell de Govern) va acordar incloure en el pressupost anual una partida econòmica destinada a ajuts als països en desenvolupament amb l'impuls de diverses propostes promogudes des d'una associació d'estudiants i d'una secció sindical. Més endavant, el 1999, es va aprovar la creació de la Comissió URV Solidària. La URV es dotava doncs, d'un òrgan que permetia: canalitzar i articular les inquietuds solidàries d'una comunitat universitària motivada socialment; associar-se amb les diferents iniciatives provinents del món universitari, i donar compliment a allò que, com hem vist, diu el seu Estatut.

Avui, però, la URV compta amb molts més òrgans i unitats associats a iniciatives solidàries i de servei en els àmbits social, ambiental o fins i tot econòmic. A tall d'exemple es poden citar: l'Oficina del Voluntariat, l'Observatori de la Igualtat, la Càtedra d'Inclusió Social, la Càtedra de Desenvolupament Sostenible, el Pla de Medi Ambient, Aprenentatge i Servei URV, etc., que palesen la resposta que una institució d'educació superior ha de donar a les inquietuds de la seva pròpia comunitat i a la societat a la qual pertany.

Un itinerari resilient

Al llarg d'aquests anys la URV Solidària ha tingut una evolució diversa, que cal emmarcar, entre altres raons, dins les adversitats econòmiques associades a la crisi que l'Estat espanyol pateix, especialment des de l'any 2008, i al fet que ha hagut d'adaptar-se a cada nova situació; la qual cosa ha incidit en el replantejament d'algunes de les seves prioritats. En aquest sentit, cal posar de manifest que, com totes les organitzacions del sector social, és una unitat acostumada a treballar sota la premissa fonamental d'optimitzar al màxim els recursos, sobretot tenint en compte que aquests provenen de la pròpia comunitat universitària, i això ha contribuït a permetre un funcionament raonablement estable durant els temps de dificultats.

L'any 2000, als pocs mesos del naixement de la URV Solidària, es convocava la primera convocatòria de finançament de projectes per a ONGD[1]. Mitjançant aquella convocatòria, que es va mantenir fins al 2012, es van finançar 74 projectes a 18 països, per un valor total de 647.925 € i se'n van beneficiar 24 ONGD de casa nostra.

Aquell mateix any, a proposta de l'ONG Setem, i simultàniament a la Universitat Politècnica de Catalunya, s'organitzà la primera edició d'un curs de postgrau anomenat aleshores "Agent de Desenvolupament Internacional". Aquell curs arrencava amb 32 estudiants, la majoria dels quals actualment té una dedicació professional associada a l'acció social. Era una proposta formativa que donava cobertura a una necessitat que es generava en la nostra societat; la formació d'alt nivell en cooperació per al desenvolupament. Actualment, després de quinze anys de funcionament ininterromput, i amb més de dos-cents estudiants formats en aquest àmbit, ha esdevingut l'actual Diploma d'Especialització en Cooperació, Desenvolupament i Innovació Social. Aquest curs, que ha transitat per contínues adaptacions metodològiques i ha anat incorporant les últimes innovacions tecnològiques i les temàtiques d'interès més actuals, ofereix una formació integral a totes aquelles persones que es volen preparar per treballar, de manera voluntària o professional, tant en països del sud com a casa nostra. És un curs que, amb un marcat caràcter pràctic, dóna resposta a les necessitats d'especialització i professionalització de les organitzacions que actuen en l'àmbit de la cooperació internacional i l'acció social. Aporta els coneixements teòrics sobre l'organització econòmica i jurídica del món actual per a facilitar les eines imprescindibles d'anàlisi i reflexió. La participació de diferents ONG també el converteix en un espai privilegiat de relació i intercanvi d'experiències. Així mateix, el curs acull a persones que es qüestionen el funcionament estratègic del món i que tenen inquietud pels problemes de desigualtat global, així com pels plantejaments relacionats amb la responsabilitat, la innovació i la justícia social i ambiental.

L'any 2001 es produeix l'atemptat al World Trade Center de Nova York i, mesos més tard, ja al 2002, saltava a la premsa l'escàndol financer de l'empresa energètica Enron. Dues icones del món occidental queien per causes diferents, però ambdues obligaven el món industrialitzat a replantejar-se les seves conductes, tant pel que feia a les relacions internacionals com a les pràctiques econòmiques i financeres. Un i altre fenòmens han estat força debatuts en les propostes formatives i de sensibilització organitzades per la URV Solidària.

1. *Organització/ons no governamental/s per al desenvolupament.*

Mesos més tard, un desastre ambiental causat per un petrolier anomenat *Prestige* va inundar la costa gallega de petroli i va popularitzar un nou mot anomenat "chapapote". Aquell fet va generar la primera mobilització de voluntaris i voluntàries universitaris organitzat per la URV Solidària, des d'on vam col·laborar en l'organització d'expedicions que es van afegir a una de les majors accions col·lectives de solidaritat que es recorden a l'Estat espanyol. Per primera vegada ens vam adonar de la capacitat mobilitzadora de la URV Solidària.

El 2003, mentre un estudiant de Harvard s'inventava, quasi sense voler, una xarxa social anomenada Facebook, en què avui tenim allotjat el perfil de la URV Solidària, una aliança militar d'Occident envaïa Iraq a la recerca d'unes armes de destrucció massiva inexistents. Les manifestacions populars internacionals en contra d'aquell fet van ser de les més nombroses que es recorden, i la URV Solidària no va quedar-ne al marge, amb la qual cosa es feia palès que podia ser un canal de sensibilització social a tenir en compte, en aquell cas en la promoció de la cultura de la pau.

L'any següent, una bona part de la població mundial aprenia una paraula: "tsunami", força desconeguda i, alhora, va descobrir que un terratrèmol pot causar una onada gegant capaç de devastar territoris immensos, com va succeir en una part del Sud-est asiàtic. Quasi immediatament, des de la URV Solidària es va organitzar una recaptació col·lectiva a través de la comunitat universitària, que s'hi va abocar. Aquell fons es va lliurar posteriorment a Creu Roja, que hi treballava directament. Era la primera acció relacionada amb l'ajut humanitari que s'organitzava a la URV d'una manera col·laborativa i organitzada.

L'any 2005, iniciàvem un dels projectes més reeixits i duradors: el Projecte de salut a la zona nord de l'estat de Chiapas. Es tracta d'un projecte sanitari en què participen alumnes de medicina, fisioteràpia, nutrició i infermeria, que ja ha portat a Mèxic nou promocions d'estudiants, amb el guiatge i la supervisió de l'organització Societat Civil, Cultural i Solidària per la Pau, de Reus i la col·laboració, necessària, de la Facultat de Medicina i Ciències de la Salut de la URV. Aquest projecte té un objectiu principal que consisteix a capacitar formadors i promotors de salut mitjançant els "Encuentros de salud",

que es realitzen en diferents espais de l'àmbit rural. Aquestes trobades són seminaris formatius en què es comparteixen coneixements de manera multidireccional. L'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya, l'any 2012, va atorgar el Premi Joaquim Bonal per a projectes de solidaritat a aquesta iniciativa. Avui resulta molt gratificant transitar per algun hospital de la província i que algun/a jove professional sanitari/ària t'aturi per recordar el seu pas per aquell projecte i per dir-te com li va marcar la vida.

A principis de l'any 2006, quan les activitats formatives ja estaven plenament instaurades com un dels eixos principals de la tasca de la URV Solidària, naixia la primera edició de les Jornades "Visions d'Amèrica Llatina", que uns quants anys més tard es complementarien amb les Jornades "Visions del Món Africà". Aquesta proposta formativa i de divulgació s'ha destacat en el món universitari com una bona pràctica interuniversitària en Educació per al Desenvolupament (EpD), tal com es pot llegir en les actes del VI Congreso Universidad y Cooperación al Desarrollo, realitzat a la Universitat de València el 2013. Cada edició d'aquestes jornades porta associada una publicació amb les ponències dels excel·lents convidats que hi participen. A aquesta iniciativa s'han sumat progressivament altres universitats catalanes i, en l'actualitat, es realitza a la Universitat Rovira i Virgili –on van nàixer–, a la Universitat de Lleida, a la Universitat de Girona i a la Universitat Pompeu Fabra. Seria imperdonable oblidar que aquesta iniciativa va sorgir després d'una de les inspiradores converses amb Francesc (Paco) Xammar, una persona admirada i que cal escoltar amb atenció sempre.

Era el 2008 i un president negre arribava a la Casa Blanca, fet sense precedents que semblava augurar un període de major tolerància i obertura de mires per al món sencer, fet que, malauradament, ha quedat frustrat. Al mateix temps, signàvem un conveni de col·laboració que canviaria la forma d'actuar de la URV Solidària en matèria d'emergència humanitària. Acabàvem de conèixer l'existència d'una petita ONG de Creixell especialitzada en el rescat amb gossos ensinistrats i vam saber que el seu problema principal era la manca de recursos per poder sortir a actuar en les tasques d'auxili de forma immediata, cosa primordial quan l'objectiu és el rescat de persones. Viatjar sobtadament a llocs allunyats i amb poques rutes establertes i amb l'afegit de carregar material i gossos és una labor

complexa i, generalment, cara. Així que el conjunt de persones que formàvem la Comissió URV Solidària vam acordar col·laborar amb aquesta petita organització de casa nostra, en aquest aspecte tant important; acord que ells van rebre amb entusiasme. Des de llavors, aquesta col·laboració ha estat força productiva: per una banda, la comunitat universitària sent més proper l'ajut que proporciona, ja que té l'oportunitat de seguir la tasca i conèixer els integrants dels equips de rescat així com els seus infalibles gossos i, per altra banda, aquesta ONG pot treballar de manera més eficaç. En el moment d'escriure aquestes línies, rebem la invitació per assistir a un dels molts premis que van recollint per la seva labor, en aquesta ocasió és la distinció de Mèrit als Serveis Distingits, que atorga el Consell Comarcal del Tarragonès.

Aquell any fou especialment productiu pel que fa a iniciatives solidàries a la URV. Així, s'iniciava un altre projecte: "Protecció de la qualitat de l'aire a l'Amazònia equatoriana" (el primer de molts altres que seguirien treballant en aquest sentit i que vincularien la URV Solidària amb l'Equador fins avui). Aquest projecte, que va arribar a través d'una proposta de l'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres, ha permès treballar a fons amb comunitats i institucions de la regió (*cantón*) de Francisco de Orellana, a l'Amazònia equatoriana, per tal de prevenir, pal·liar i actuar de forma multidisciplinar en relació amb l'activitat de la industria extractiva i les seves conseqüències cap al territori i els seus pobladors. En aquesta tasca s'hi treballa de manera transversal, així, al llarg dels anys s'hi han involucrat enginyers, químics, juristes, geògrafs, etc.; homes i dones dels diferents col·lectius de la nostra universitat.

Aquell mateix any, a través de processos de diàleg amb ONGD tarragonines –tarannà natural de la URV Solidària–, s'arriba a la conclusió que la universitat pot ser un canal de primer ordre per poder fer arribar a les nostres comarques persones, organitzacions o esdeveniments, cosa que difícilment podrien aconseguir petites organitzacions del territori. Una de les primeres accions en aquest sentit fou l'organització del que s'anomenaria "Els Dijous Cooperactius", amb la vocació inicial d'organitzar conferències d'alt nivell cada tercer dijous de mes. Avui, "Els dijous" han esdevingut una marca que inclou diferents formats i que s'organitza curs rere curs ininterrompudament.

Al maig del 2009, la URV aprovava el seu Pla estratègic de la tercera missió, amb el subtítol: "El coneixement al servei de la societat". En aquest Pla, en l'apartat "Eixos, prioritats i objectius", s'hi pot llegir:

"Eix 2. Social, de voluntariat i de cooperació al desenvolupament

P2. Promoure accions de caràcter social, de voluntariat i de cooperació al desenvolupament per a un millor progrés de la societat tant local com dels països menys desenvolupats i de foment dels valors que incorporen, així com altres actuacions en el marc de la responsabilitat social i de creació de valor de campus.

O4. Impulsar el voluntariat i la cooperació al desenvolupament i la implicació en programes d'acció social, i fomentar els valors de la solidaritat i la cooperació.

O5. Fomentar el valor de campus per al territori."

Com si hagués estat planificat per tal de "fer allò que es predica", setmanes més tard, després d'un intens treball de preparació, la Coral URV va marxar a Nicaragua, a través de la URV Solidària, per treballar en l'educació en valors a través de la música com a eina ideal de cohesió social, amb diferents col·lectius del país. Així, van combinar diferents actuacions amb la labor social encomanada. Aquella experiència fou especialment enriquidora, de tal manera que s'hi va continuar treballant posteriorment, amb col·laboracions puntuals que la directora de la coral, la doctora Montserrat Ríos, va encapçalar personalment. D'aquell projecte, en va quedar constància en l'audiovisual *Un sueño en San Ramón*, que es pot trobar a Internet sense dificultats.

La seva base a Nicaragua fou l'alberg de la Fundación El Sueño de la Campana, a la població de San Ramón (Matagalpa), amb la qual cosa refermàvem la utilitat de treballar conjuntament amb ONGD amb què col·laborem, tot compartint infraestructures prèviament cofinançades per la URV Solidària; en aquell cas, el mateix alberg i el Centro Cultural y Educativo.

Com ja hem vist, la cooperació en matèria de salut és peça clau en el desenvolupament dels pobles. Dins de les accions de l'any 2008, n'hem d'anotar una de molt important: la signatura d'un conveni de col·laboració amb l'Hospital Universitari Joan XXIII de Tarragona (a través de l'Institut Català de la Salut), amb l'objectiu de fomentar relacions de col·laboració en matèria de formació; de transferència del coneixement i tecnologia, i en la realització de projectes en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament. L'acció fonamental, fins al moment, ha estat el projecte de col·laboració amb l'Hospital de Touba, al Senegal, que ha servit per a l'intercanvi de coneixement i disseny conjunt d'activitats de formació, així com per a la millora i la dotació de materials. Cal remarcar que en una de les fases del projecte, l'any 2011, quatre metges senegalesos van fer una estada a Tarragona, per formar-se i treballar a l'Hospital Joan XXIII.

Al gener de 2010 un terratrèmol a Haití va causar una catàstrofe que encara manté el país immers en l'extrema pobresa, essent el que presenta l'índex de desenvolupament més baix del continent americà. En aquella ocasió, el compromís humanitari de la URV Solidària ja va ser canalitzat a través de la col·laboració amb l'ONG de rescat Caní K9, de Creixell, que hi va treballar intensament. Posteriorment, en una visita a la URV de professors provinents de diferents universitats d'Haití, vam tenir l'oportunitat d'explicar aquesta acció, que van agrair d'una forma molt emotiva. Una mostra més que l'acció internacional de la URV és molt diversa.

En aquell any, la crisi econòmica ja era un fet i el món universitari no en quedava al marge. Això afectava, doncs, les diferents estructures de casa nostra i, alhora, ens obligava a fer adaptacions

internes i a ajustar accions, d'acord amb les necessitats socials més urgents. Fou així com es va encetar un àmbit nou en les tasques de la URV Solidària: l'acció social local. Promovíem, doncs, la primera convocatòria d'"Ajuts per a l'acció social".

Abans d'acabar l'any, arran de la vinculació de la URV Solidària amb les àrees de cooperació d'alguns ajuntaments de la província, es fa realitat una idea de col·laboració municipal en matèria de cooperació i solidaritat, era la Xarxa de municipis del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre per a la cooperació en el desenvolupament i l'acció social, que es promovia amb el paper de la URV Solidària com a òrgan centralitzador de les inquietuds i aportacions d'uns i altres. Aquella iniciativa va tenir, però, un recorregut no gaire llarg. Un any després, quedava en estat d'hibernació a causa, bàsicament, de les adversitats econòmiques que es feien notar de manera evident i que van obligar a suprimir moltes d'aquestes iniciatives, sobretot en els municipis més petits. Tanmateix, en àmbits i accions puntuals, s'hi continua treballant; i, amb més assiduïtat, amb l'Àrea de Cooperació de l'Ajuntament de Tarragona.

Mentrestant, Espanya guanyava el Mundial de Futbol a l'Àfrica i, paradoxalment, a l'octubre es publicà el llibret *Indigneu-vos* d'Stéphane Hessel, un dels redactors de la Declaració Universal dels Drets Humans, que suggeria acabar amb l'estat d'indiferència en què es trobava la societat en general, mitjançant l'aixecament pacífic. En pocs dies la xarxa es va inundar amb les seves consignes. A la URV Solidària en vàrem parlar i debatre a bastament, sobre ambdues coses.

Al llarg dels anys, a la URV Solidària hem tingut l'oportunitat d'acollir persones molt rellevants dins dels àmbits que ens pertoquen. En aquest sentit hem pogut oferir i alhora gaudir de conferències i discursos magistrals i classes del màxim nivell, sempre emotius i motivadors. No en voldria destacar cap, atès que tots ens han marcat d'una o altra manera, però sí que voldria esmentar una reflexió que em va fer el jesuïta nicaragüenc Fernando Cardenal només encetar l'any 2011: "¿Qué opinión te merece la juventud de tu país?" Després de la meva ràpida resposta, en aquell moment un xic

desesperançada, em va respondre: "No dudes que si un día hay que salir a la calle, serán ellos los que lo hagan."

El 15 de maig de 2011, 40 joves decideixen acampar a la Puerta del Sol de Madrid i als pocs dies la plaça era l'escenari sense precedents de manifestacions pacífiques i multitudinàries protagonitzades majoritàriament per universitaris. Aquella acció es va estendre per tot l'Estat; es reivindicava una democràcia més participativa i una política més sensible i propera als ciutadans, amb l'esperança que s'havia de produir un canvi. Començava el que ara coneixem com a "15-M" o "Els indignats". Pocs anys després alguns d'aquells manifestants ja han assolit el reconeixement polític amb el suport d'una gran part de la ciutadania. Són joves formats, no només acadèmicament, sinó també en els valors democràtics i regeneradors que ha de tenir una societat transformadora i amb valors orientats al bé comú.

Avui guardo com un tresor el llibre *Junto a mi pueblo, con su revolución* dedicat amb la mà tremolosa d'un savi teòleg de l'alliberament, que és un tractat de lluita i compromís social.

Quan manquen els recursos, cal incrementar la capacitat creativa i la resiliència. Així fou com l'any 2013 es va transformar la convocatòria d'ajuts socials, adreçada a contribuir al cofinançament de projectes d'acció social d'organitzacions locals, en una Cursa Solidària, de la qual ja s'han organitzat dues edicions amb un remarcable èxit i acceptació. La Cursa Solidària URV ja és un esdeveniment universitari i ciutadà amb entitat pròpia, les futures edicions del qual estan assegurades. La recaptació íntegra d'aquest esdeveniment esportiu i solidari s'està utilitzant per al finançament d'un projecte innovador en molts dels seus aspectes: els Horts Socials URV. És una iniciativa socialment oportuna que permet la rehabilitació d'un espai urbà en desús amb una finalitat social basada en el treball col·laboratiu amb persones amb capacitats diferents. Una de les seves peculiaritats és que el seu funcionament radica en la feina voluntària de les persones que el gestionen i que permet col·laborar amb entitats del tercer sector de casa nostra. Aquesta proposta connecta la ciutadania amb la universitat amb una mirada social, col·laborativa i orientada a la recuperació, necessària, d'un procomú.

Un futur col·laboratiu i transformador

La universitat, a través de la seva missió, ha de promoure entre tota la seva comunitat el sentit de la responsabilitat social amb un enfocament transversal i proactiu. Així mateix, ha de ser un actor de primer ordre a l'hora d'encapçalar un procés de transformació social necessari. La seva contribució a l'hora de construir un marc format per ciutadans i ciutadanes crítics, reflexius i solidaris és fonamental.

En els últims temps, en l'àmbit universitari, han anat apareixent diverses iniciatives relacionades amb la responsabilitat social, totes elles amb matisos i objectius diversos. Ara ens trobem en el moment en què és necessària l'aplicació contundent de criteris en aquest sentit. En el marc de l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP), s'ha constituït recentment una Comissió de Responsabilitat Social Universitària (RSU), que ha absorbit l'equip de treball sobre cooperació universitària per al desenvolupament existent i del que la URV Solidària en forma part. Així, doncs, queda plenament confirmat que la RSU, per fi, s'ha instal·lat com un dels eixos importants en les politiques universitàries de cara al futur immediat, com no podia ser d'una altra manera, tal com marquen, per una banda, el Ministeri d'Educació (*Estrategia Universidad 2015*, 2011) i, per una altra, la mateixa Unió Europea, que es proposa incentivar la innovació social com un dels reptes per promoure el canvi social, tal com queda recollit a la *Guide to Social Innovation* (Comissió Europea, 2013) que comença amb la següent presentació:

> "En els anys vuitanta i noranta, l'agenda sobre innovació es va centrar exclusivament en les empreses. Hi va haver un temps en què les qüestions econòmiques i les socials eren vistes com quelcom separat. L'economia era allò que produïa riquesa i els temes socials la despesa. A l'economia del segle XXI això deixa de ser cert. Sectors com la salut, els serveis socials i l'educació tenen una tendència a créixer percentualment en el PIB, així com en la creació d'ocupació, mentre que en altres sectors està disminuint. A llarg termini, la innovació en els serveis socials o en l'educació seran tan importants com la innovació en la indústria farmacèutica o aeroespacial ".
>
> Diogo Vasconcelos
> Senior Director and Distinguished Fellow with Cisco's Internet Business Solutions Group
> Chairman of SIX - Social Innovation eXchange

Tot i la tendència a justificar els temes socials des d'un punt de vista mercantil, com es desprèn de l'anterior declaració, cal atorgar la importància que es mereix el fet que aquestes qüestions estiguin a les agendes polítiques. Es tracta doncs de convèncer els polítics que es tracta d'una qüestió de dignitat i de drets humans més que no pas econòmica. Esperem doncs que no es tracti d'una nova estratègia d'apropiació de procomuns amb objectius lucratius només per a alguns.

L'aplicació d'aquests criteris servirà a les institucions universitàries per conèixer-se millor a si mateixes; per identificar i optimitzar les seves relacions amb tots els *stakeholders*; per aproximar-se millor al territori d'influència i als seus ciutadans; per a un adequat desenvolupament i una aplicació dels processos derivats de la investigació i transferència de tecnologia i, addicionalment, per projectar una imatge de la institució en la qual es reflecteixi el caràcter social de la seva missió.

En el sentit anterior, en el cas de la URV, cal remarcar el punt núm. 4 de l'article 125 del seu Estatut, que resulta força significatiu i no hauria de passar desapercebut:

"4. En el si de la Universitat Rovira i Virgili no es pot dur a terme cap recerca que s'orienti a produir o desenvolupar armament convencional, nuclear, químic o biològic."

Cal fer revifar la cooperació i l'acció social, però no en el sentit filantròpic i assistencial, tal com molts encara ho entenen, sinó com un acte de justícia social, de deute amb el món empobrit i de valors morals d'una societat que no ha de permetre els abusos que rep una bona part de la població mundial. En els darrers anys, a mesura que la cooperació ha estat retallada immoralment, estem presenciant com milers de persones fugen dels seus territoris, saltant-se allò que calgui, a la cerca d'un món que creuen millor. I aquest món, que perceben idíl·lic, és el mateix que els nega el pa allà i la sal aquí. La cooperació, ben entesa, és una de les solucions contrastadament més viable i una eina eficaç de redistribució de la riquesa i de lluita contra problemes globals.

En el nostre sector des de sempre hem treballat amb la percepció d'un món global, fins i tot abans de l'anomenada globalització. No hi ha pobres d'"aquí" i pobres d'"allà", la pobresa és pobresa a tot arreu i les seves causes són les mateixes. La diferència es basa en les eines que uns tenen per defensar-se, com són la democràcia, la llibertat d'expressió, l'assistència sanitària, la protecció dels drets humans, etc., mentre que uns altres, els més desafavorits, els que fugen, són considerats, com deia Saramago, "població de rebuig perquè ni voten ni compren".

Fa temps que el món té la capacitat econòmica i tecnològica per eradicar la fam a tot el planeta. És obvi que quan no es fa, i en canvi es financen conflictes el cost dels quals és monstruosament superior, és perquè hi ha interessos que prioritzen un món en peu de guerra per davant d'un món lliure de fam. Segurament és perquè les guerres són més rendibles. Quan deixem d'observar el món amb ulls mercantilistes començarem a ser éssers humans. Per això, cal una societat educada. Comencem, doncs, per educar-nos.

Cal audàcia i proacció. Una solució per als propers anys ha de ser l'evolució col·laborativa, generant entorns d'innovació social creatius que permetin avançar conjuntament, generant processos transformadors per afrontar realitats cada cop més complexes i, més enllà de l'eterna dependència dels recursos econòmics, caldrà enfortir i promoure les sinergies amb l'objectiu d'optimitzar recursos i assolir més capacitat d'incidència i sensibilització.

Cal preparar-se per provocar un canvi de paradigma. En els propers anys ens espera un procés imparable que, entre tots i totes, hem d'aconseguir que esdevingui fascinant.

JOAN FUSTER
Centre de Cooperació al Desenvolupament
Universitat Rovira i Virgili

L'ACCIÓ DE CÀRITAS A LES PERIFÈRIES

Francesc Roig Queralt

Les noves problemàtiques derivades de la crisi econòmica han provocat un canvi en la dinàmica de treball de Càritas, que ha hagut de redissenyar nous projectes d'àmbit local, comarcal i diocesà. El cas dels barris perifèrics de la ciutat de Tarragona n'és un bon exemple.

The new problems that have emerged as a result of the economic crisis have changed the way in that Càritas carries out its work by making it redesign its local, district and diocesan projects. The work conducted in the outlying suburbs of the city of Tarragona is a good example of this change.

PARAULES CLAU:
Càritas, pobresa, exclusió social, perifèria, Tarragona

KEYWORDS:
Càritas, poverty, social exclusion, periphery, Tarragona

ISSN 1136-7865 · EISSN 2014-2048 · http://www.revistakesse.com

Si superar la crisi galopant que, encara avui, pateix la nostra societat fos tan senzill com qui canvia de lloc el calendari de la cuina al menjador, o en penja un de nou amb propòsits de compromís i de solidaritat, podem estar ben segurs que la realitat que conviu al nostre entorn seria ben diferent.

Però com que les perspectives socials, ara per ara, no fan preveure grans indicadors de progrés caldrà continuar insistint, des de la trinxera de Càritas, en l'ajuda del cos a cos per tal de fer més suportables tots els índexs de devaluació dels denominats drets socials bàsics.

Els informes anuals Foessa, que Càritas dóna a conèixer com a fruit de la constatació de la realitat espanyola, continuen confirmant que la pobresa s'ha fet crònica en extensió i intensitat social i això ens aboca cap al pendent perillós d'una convivència cada vegada més trencadissa i dual. Queda evidenciat en els informes Foessa fins ara publicats que la pobresa a Espanya es troba en una de les posicions més elevades en el rànquing de la Unió Europea i que els pobres són cada vegada més pobres, amb un increment considerable de l'exclusió social i la precarietat en l'accés a drets bàsics com l'ocupació, l'habitatge o l'assistència sanitària. Això ens hauria de preocupar molt més que no pas altres temàtiques diversificadores, que actuen de cortina de fum per apaivagar el malestar creixent de la societat davant la inoperativitat d'algunes administracions públiques.

La gent té necessitat de pa i no de circ. Té necessitat de treball i no de miratges televisius. Té necessitat d'habitatge i no de reportatges pseudocompassius sobre el tercer món. A Càritas ens preocupa la crisi alarmant de la proximitat, del dia a dia del veí o de la família coneguda. A Càritas ens preocupa el nou gruix social dels denominats *treballadors pobres*, persones que coneixem bé des de fa anys, però que, tot i mantenir la feina, viuen per sota del llindar de la pobresa.

Per això mateix ens preocupa, i molt, la creixent dualització social. Dit d'una altra manera: l'allunyament progressiu entre els que cada vegada tenen més i els que cada vegada tenen menys. I aquesta distància augmentativa entre la renda corresponent al 20% més ric de la població i al 20% més pobre fa que el llum vermell de la ruptura de la cohesió social sigui un inequívoc indicador d'inestabilitat i polarització social.

El Parlament de Catalunya atorgà, durant els actes previs a la Diada Nacional de l'11 de setembre de l'any 2012, dues medalles d'honor, en la categoria d'or, a Càritas Catalunya i a Òmnium Cultural, com a reconeixement dels dos eixos sobre els quals pivota la nostra societat: l'eix social i l'eix nacional. Però més enllà de l'honor rebut hi ha el compromís vigent de Càritas amb els més necessitats i també l'esforç per impulsar el compromís i la cooperació de moltes més persones, institucions o empreses públiques o privades que vulguin afrontar amb valentia i decidida convicció la cruel lluita contra la pobresa i l'exclusió social.

Vivim un temps de frontissa, un temps marcat per la «rapidació» i això ens obliga a revisar tots els processos històrics. Vivim un temps de societat invisible, com si la nostra realitat no tingués també els mateixos problemes socials, morals i de responsabilitats que altres veïns nostres s'entesten a ignorar sota la superioritat que dóna el poder absolut. No hi ha fórmules màgiques per a reflotar tot aquest procés social que tenim embarrancat. Tan sols tenim valors i acti-

Interior del nou Servei de Distribució d'Aliments (SDA) a Campclar.

Voluntàries del rober Filigrana, de Torreforta.

tuds com a úniques columnes dòriques per aguantar tota l'estructura dels nous reptes. I aquests valors i aquestes actituds continuen essent l'entusiasme, la constància, la col·laboració, la fraternitat, la perseverança, la il·lusió, la força i la tenacitat per convertir el país que volem en una renovada ciutadania que demana amb urgència noves narratives d'alliberament en l'ètica social i nacional. I tot això amb l'impuls d'una economia solidària al servei de la justícia i la dignitat de tots els ciutadans.

I és que mai no resulta fàcil el camí cap al canvi. I un llarg i tortuós procés d'incomprensió, peresa i també comoditat fiten contínuament aquest trajecte d'acció social en temps de crisi. Per això la gran força de Càritas radica en els seus voluntaris, veritables agents transformadors, amb implicació personal, en tot allò que comporti un bagatge d'experiències, de coneixements, de valors, d'opinions, d'emocions i també d'esperança. D'aquesta manera, totes i cadascuna de les accions d'ajuda i de participació cap als altres procuren adoptar la forma, el procediment i l'estratègia que més convingui. Es mira molt que siguin accions que emergeixin de situacions imaginables per cadascú i en les quals cada agent voluntari se senti involucrat com a persona. Només així, allò que hem convingut a denominar com l'*agentivitat* de Càritas aconseguirà una relació directa de motivació i de creativitat en tot el procés d'aprenentatge com a persones. Perquè quan la gent de Càritas parla de creativitat es refereix, gairebé sempre, a un procés d'aprenentatge *on line*, i no pas a una simple reproducció mimètica de models rebuts.

Per això, ens cal trobar nous horitzons, iniciar nous projectes i també, fonamentalment, posar-hi totes les il·lusions. Ens cal ser agents transformadors de realitats viscudes per tal de fer possible una motivadora fraternitat que doni sortida i solució creïble a la inèrcia del «sempre s'ha fet així». Ens convé d'orientar, per al bé de tots, els nous processos caritatius cap a recursos d'acció que ofereixin solucions més actualitzades davant els nous reptes socials. Alternatives diferents que augmentin la motivació dels agents voluntaris i facilitin la creativitat compartida, fraterna, sense por d'equivocar-nos i amb molta capacitat per a rectificar. Per tot això, procurem que la nostra acció caritativa sigui útil i eficaç per a les moltes necessitats que té el nostre país i totes les persones que hi viuen. Volem aconseguir que el nostre exemple sigui també un repte cognitiu per a qui rep l'acció solidària. Perquè si el que fem no és entès com un acte d'amor fratern la nostra acció solidària serà tan buida com una carcassa que ressona i prou. Per això mateix, i seguint aquest instint de fraternitat permanent, una llarga i extensa munió de voluntaris i contractats fan possible cada dia que l'acció de Càritas no sigui tan sols un bon propòsit, sinó una decidida voluntat que reverteix en benefici dels més empobrits de la nostra societat. Tots ells són els participants que a la seva manera contribueixen a dibuixar el somriure necessari per afrontar les conseqüències d'una crisi social que encara galopa, fa estralls en moltes famílies, i el que és pitjor, manté obertes moltes ferides que trigaran a cicatritzar.

Els reconeixements institucionals a la tasca realitzada són sempre d'agrair, de la mateixa manera que ho agraeixen altres entitats vinculades a la mitigació de la pobresa. Tot plegat és com si al gust i a la dolçor sempre agradable de les lioneses hi afegíssim ara un amable raig de xocolata desfeta per tal de fer més mengívola la realitat social que diàriament ens escomet.

Càritas Diocesana de Tarragona acaba de commemorar i celebrar els seus cinquanta anys des de la seva inscripció, el 1965, al Registre oficial d'entitats, però la pràctica de la caritat, com a institució confessional catòlica, porta a les espatlles un llarg recorregut de més de dos mil anys d'exercici i compromís. I seguim dempeus en aquesta continuada tasca al servei de l'amor cap als més necessitats, perquè encara que l'espessa boira dels valors cívics, les indecisions, les contradiccions i la malfiança de certs sectors socials puguin acabar sent moneda de canvi fàcil entre amplis sectors del nostre entorn social, l'esperança en les persones és l'únic i veritable motiu que ens fa avançar. I és que, malgrat tot i per damunt de tot, encara que no ho sembli, sempre, sempre, acaba sortint el sol.

L'acció de Càritas a les *banlieues* de Tarragona

A les nostres comarques del Camp, a la dècada dels anys seixanta del segle XX produí un impuls industrialitzador i turístic que desencadenà simultàniament una multitud d'accions especulatives, algunes de les quals foren denunciades i jurídicament castigades. La voracitat del guany fàcil d'alguns ajuntaments –entre els quals destaca el de Tarragona com a més paradigmàtic– en el procés especulatiu de compra de terrenys agrícoles a preus relativament baixos i la posterior venda per a la ubicació d'algunes multinacionals del sector químic, molt interessades a establir-se per exemple als polígons d'Entrevies o Francolí; o l'expansió turística a la costa amb un desenvolupament econòmic desmesurat, contribuí al creixement

exponencial d'una economia no ben estructurada sobre la base de les capacitats i les infraestructures locals.

S'inicià la cursa especulativa de la construcció, amb llicenciatura exprés en la cultura del totxo, amb un progrés relativament desordenat i caòtic que cridà l'atenció de molts sectors demogràfics de les latituds del sud de la península. D'aquesta manera, i com a fruit del reclam de les primeres migracions de finals dels cinquanta, entre 1960 i 1964 la ciutat de Tarragona registrà un augment espectacular del 20% de la seva població amb una continuada tendència a l'alça en anys successius. La realitat laboral aglutinava d'entrada la demanda de la creixent immigració i el fet de poder disposar d'un salari fix, comparat amb el que havien tingut fins llavors en l'activitat agrària latifundista del sud, era un evident símptoma de progrés per a moltes famílies que arribaven i s'instal·laven a la perifèria de la ciutat de Tarragona.

Com a contrapunt a aquest progrés desmesurat, la ciutat no disposava de les infraestructures necessàries per aglutinar l'allau migratòria que arribava i els serveis ciutadans resultaven manifestament insuficients. El barraquisme va arribar a ser una autèntica xacra a Tarragona i la integració social a la ciutat resultà ser un veritable fracàs. De la mateixa manera que s'evidenciava una manca de racionalitat per part de la crosta dirigent amb mostres d'autèntica negligència o, potser diguem-ne, de complicitat oficial. D'aquesta manera van començar a créixer nuclis despenjats als barris de Torreforta, Campclar, Sant Salvador, l'Esperança, Bonavista..., amb veritables problemes de cohesió, que en alguns aspectes encara avui perduren.

L'acció de Càritas en aquests nous sectors d'urbanització creixent fou essencial i significativa pel que suposà d'ajuda imprescindible. La cobertura de l'església compromesa amb els pobres resultà ser providencial per a molts famílies d'aquest nou col·lectiu immigrat. També la dècada dels anys setanta i principis dels vuitanta foren difícils. La crisi econòmica de començaments dels setanta destapà novament molts dels problemes socials apaivagats fins llavors i focalitzats en tres eixos clau: precarietat laboral, social i política, en l'últim tram del règim franquista que entrava de ple en la ressaca final contra les roques. En plena transició democràtica i de manera més intensiva a començaments dels anys vuitanta Càritas Diocesana va incentivar i promoure la creació de cooperatives d'aturats, especialment dins el sector de la construcció, amb la creació d'un patronat contra la desocupació amb especial incidència en l'atenció dels joves sense feina. També el col·lectiu gitano va merèixer l'atenció de Càritas, especialment per l'èxode obligat a causa de la riuada del Francolí de 1970, la ubicació provisional al preventori de la Savinosa, fins a la construcció, l'any 1973, del nou barri de l'Esperança –entre Bonavista i Campclar.

Tots aquests barris perifèrics de Tarragona van créixer amb la clara finalitat de millorar la vida de les classes treballadores amb habitatges de protecció oficial. La majoria dels seus residents eren de classe popular treballadora i de procedència immigrant. Però amb els anys, aquells primers inquilins van prosperar i van accedir al vell

Voluntàries de Càritas amb un grup de participants d'ètnia magribina.

somni de l'habitatge unifamiliar o es traslladaren a altres barris de la ciutat de més alta graduació social. Progressivament, aquells habitatges, van ser ocupats per noves onades migratòries de procedència majoritàriament magribina i subsahariana. Ara, passats els anys, i en ple segle XXI, la convivència demogràfica en aquests barris ja consolidats torna a mostrar símptomes de crisi social. La manca de feina, l'atur creixent, la nova presència de col·lectius musulmans, el deteriorament dels edificis per manca de manteniment oficial, però sobretot la manca d'empatia amb els nous col·lectius estrangers, fa que aquestes zones perifèriques tornin a tenir indicis de problemàtica convivencial.

La crisi ha accelerat la tendència i ha concentrat també en els mateixos barris a molts estrangers desocupats, que una dècada enrere tenien resolta la situació familiar per l'ocupació laboral del moment. Són el nuclis que podríem definir com les *banlieues* de Tarragona, molt desconnectats de l'entramat urbà de la ciutat i que si persisteixen en aquesta tendència acabaran convertint-se en autèntics guetos. Per aquest motiu, durant els últims anys, Càritas Diocesana de Tarragona ha hagut de reorganitzar els seus serveis per donar més cobertura tant als col·lectius que ja estava atenent com als nous desemparats. Els aliments, la roba i l'habitatge són alguns dels articles fonamentals que formen part del catàleg de necessitats bàsiques de la persona que cobreix l'acció permanent de Càritas, però encara hi ha un altre aspecte molt més important d'aquesta acció: l'acompanyament i l'acollida. Perquè, diguem-ho clar, l'esperança és també un article de primera necessitat.

Les noves problemàtiques derivades de la crisi econòmica i la complexitat de les situacions en què es troben els necessitats – immigrants sense papers, famílies en situació d'atur, persones sense sostre– han provocat un canvi en la dinàmica de treball. Càritas ha hagut de redissenyar nous projectes d'àmbit local, comarcal i diocesà. L'objectiu ha estat donar un major impuls al nou model d'acció social per prioritzar les accions i donar més dedicació a projectes

de suport, acompanyament i sensibilització a les Càritas parroquials. Amb aquest nou impuls, les bases del voluntariat a les Càritas parroquials són les que fan possible l'acollida, les que observen la realitat social i les que detecten les noves necessitats. És en aquesta observació de la realitat, on els treballadors socials dissenyen els programes de treball i resolen els complicats moments de crisi i patiment que viuen moltes persones.

Ajuda a les necessitats bàsiques

En els últims anys la demanda més extensa i intensa ha estat la sollicitud d'ajuda per alimentació. Són demandes d'aliments en espècie. Les parròquies atenen aquestes sol·licituds i col·laboren amb altres entitats com el Banc d'Aliments, la Creu Roja, donacions de particulars o d'empreses. Moltes són les famílies que per falta d'agilitat en la recepció efectiva de prestacions econòmiques bàsiques a les quals tenen dret (per atur, rendes mínimes, etc.) es troben amb retards de diversos mesos sense ingressos, la qual cosa els obliga a demanar aquest tipus d'ajuda a Càritas.

L'habitatge és també una altra de les demandes més importants. Moltes persones necessiten acompanyament i explicació en el complex procés d'afrontar el no-pagament d'hipoteques i lloguers, o com demanar l'advocat d'ofici, com estalviar per preparar la sortida de l'habitatge, o quina serà la seva situació deutora permanent després de perdre la casa.

També són freqüents les demandes d'ajuda per accedir a l'ocupació. El context és clarament desfavorable per a les persones vulnerables i en situació d'exclusió social, perquè a la falta d'ocupació s'uneix també la finalització de les prestacions econòmiques per desocupació. Durant els *últims mesos hi* ha hagut una disminució considerable de les ofertes d'ocupació. L'atur ha tornat a pujar i la demarcació tarragonina ha registrat un considerable augment de desocupats, segons les dades facilitades pel mateix Ministeri de Treball i Immigració.

En aquest context, la situació és especialment greu per a les persones immigrants, persones aturades de més de 50 anys i persones que busquen la seva primera feina.

En el cas de la immigració, en aquests últims anys hi ha hagut un gran augment de famílies i persones immigrants que ja havien aconseguit la seva regularització administrativa –autorització de residència i treball. Amb la crisi, s'han quedat a l'atur i al no poder renovar l'autorització temporal de residència i treball estan en greu risc de passar un altre cop a la irregularitat. Els terminis per trobar feina per a totes aquestes persones s'exhaureix. Aquesta situació fa que molts immigrants continuïn demanant ajuda a Càritas, perquè la irregularitat en què es troben condiciona no només el treballador sinó també tot el seu nucli familiar.

Des de Càritas, i amb el nou plantejament d'acció social al territori, l'objectiu immediat és el de donar més suport al voluntariat que treballa a les Càritas parroquials a través de l'acció dels treballadors socials per tal de millorar l'atenció a les persones immigrades. El servei de migració s'ha descentralitzat i d'aquesta manera les persones amb pocs recursos no es veuen amb la necessitat de desplaçar-se del seu propi entorn. Així es garanteix una atenció més individualitzada i més integral. Abandonar la llar, el teu país i l'entorn que t'ha vist néixer és una de les més doloroses experiències vitals que pot afrontar una persona i la dignitat que el sustenta. Les administracions públiques han de ser conscients que evitar aquest èxode no desitjat forma part d'un dels deures més bàsics de la justícia social. Per això Càritas i d'altres entitats d'Església treballen des de fa molts anys la crua realitat de la immigració per tal de donar acollida a tantes i tantes famílies que han patit la dura realitat d'haver de marxar de casa per construir en un altre país una vida més digna.

Reptes de futur

Cal assenyalar els objectius de futur perquè el temps no ens torni a caure a sobre com una manta mullada de desencís. L'objectiu més immediat és atendre i fer un seguiment integral de les més de 34.000 persones que anualment són ateses per Càritas Diocesana de Tarragona.

Un altre dels objectius és potenciar la formació contínua dels voluntaris i dels tècnics implicats. Aquest pla de formació ha d'estar en constant revisió per ajustar-se d'una manera més efectiva a les necessitats. L'objectiu és millorar els nivells de participació dels agents territorials (arxiprestals, interparroquials, parroquials) per tal que siguin ells els qui col·laborin en la creació dels plans de treball que ofereix el Departament d'Acció Social de Càritas Diocesana de Tarragona. Però el repte més important de futur és el de seguir treballant pel canvi generacional del voluntariat.

Un altre dels principals objectius de Càritas és vetllar perquè les seves accions donin resposta a les necessitats socials del moment, però també procurar que aquestes respostes siguin significatives i de qualitat. Per això necessitem l'ajut i el suport de tots. Aquest compromís social, com a institució d'Església, accentua la nostra credibilitat en la difícil tasca cap als més necessitats. Ens obliga a afrontar la crisi amb esperit de superació, sense desànim, buscant solucions imaginatives que vagin més enllà de la cultura de la subvenció. En resum: cooperar amb l'inevitable i procurar ser part de les solucions. Per això Càritas no pot prescindir de res ni de ningú i tota aportació, per insignificant que sembli, és una gota més que omple l'oceà, una llavor més que incrementa la collita o una pedra més que reforça el gran mur de la dignitat i la justícia. Restem oberts i agraïts a tot tipus de convenis, de col·laboracions i ajuts, segurs com estem que qualsevol gest d'amor contribueix de manera molt eficaç a canviar la humanitat.

Ara, tenim de nou el gran repte dels refugiats que provenen de Síria i els hem de donar el dret d'asil que les lleis internacionals

reconeixen a cada Estat. El mateix papa Francesc ha hagut de denunciar aquesta falta de decisió internacional per tal d'agilitar els recursos imprescindibles i donar acollida a tants milers de refugiats. El nostre arquebisbe Jaume Pujol, conscient d'aquest deure evangèlic, ha tramés també a totes les parròquies de l'arxidiòcesi dues cartes informatives per tal de fer una crida a la generositat i conèixer la disponibilitat d'espais, recursos i solucions per tal d'afrontar la greu crisi humanitària dels refugiats. Càritas Diocesana de Tarragona coordinarà tot aquest procés un cop es vagin rebent les indicacions i els protocols d'acollida que estableixin les administracions públiques.

La campanya institucional de Càritas «Estima i viu la justícia» es concreta més durant aquest any 2016 amb el lema «Practica la justícia. Deixa la teva empremta», una invitació sincera per tal de vetllar pels drets fonamentals de les persones i possibilitar que les injustícies no incrementin encara més la pobresa de molts. Practicar la justícia és estimar als qui ens envolten, tractar amb dignitat totes les persones i emprendre accions decidides quan els drets i els deures són anorreats, escarnits i malbaratats en benefici d'uns pocs. Perquè el compromís actiu en la defensa dels drets propis i aliens és també aquest impuls cap a l'esperança que hem d'inculcar als més desvalguts. Ser capaços de lluitar pels somnis desitjats sense importar-nos el temps invertit ni l'esforç esmerçat. Tenir ben present sempre que el camí a recórrer és tan important com la meta d'arribada.

Tots els voluntaris i contractats que col·laborem a Càritas procurem treballar sempre amb visió d'esperança, d'anhel desitjat, de justícia possible. Això mateix ja ho plantejava el filòsof Immanuel Kant en el seu estudi *Fonamentació de la metafísica dels costums* (1785) quan escrivia premonitòriament: «Obra de tal manera que utilitzis la humanitat, tant en la teva persona com en la persona de qualsevol altre, sempre com un fi i mai solament com un mitjà».

Perquè la vida, malgrat tots els bons desitjos, cada vegada perd més valor si tenim en compte la insuportable lleugeresa dels mercats borsaris, la insensibilitat dels senyors de la guerra i el consumisme desaforat de desitjar-ho tot sense filtrar les autèntiques necessitats. I per això mateix vivim instal·lats, sense adornar-nos-en, dins la sínia permanent de la nova esclavitud del consum sense límits. Tampoc no és gens fàcil de trencar la roda, ni d'aplicar-se la difícil ruta del salmó per tal de nedar a contracorrent. Però ens cal entrenament per enfortir la massa muscular dels oblidats valors ètics que dóna l'esperança.

FRANCESC ROIG QUERALT
Director de Càritas Diocesana de Tarragona

El nou edifici del Servei de Distribució d'Aliments (SDA) a Campclar, obra de NUA arquitectes, inaugurat el 2014. Estructura funcional, amb materials incardinats en l'entorn urbà i industrial. Edifici amb poc glamur, però ideat amb bon criteri.

Josep Fontana
La formació d'una identitat. Una història de Catalunya
Eumo Editorial, Vic, 2014, 320 pp.

Com s'ha de concebre l'entitat com a nació, la identitat? Com un «esperit» que es manifesta per sobre de les lluites socials i polítiques?, o bé, tot just, com a evolució de les contradiccions sorgides al si de formes de treball i d'intercanvi –de les forces productives–, de les dinàmiques econòmiques i territorials i de les contraposicions i lluites vers el poder? Les formes d'identitat –que expliquen la formació social i territorial d'una llengua– es manifesten segons les necessitats organitzatives d'una societat en formació.

Per aquest motiu, la part més significativa de l'estudi de l'historiador Josep Fontana és la que tracta de la construcció nacional i la seva institucionalització en estat –*c*. 1250-1350–; de la incidència de la crisi del segle XIV, i del procés de lluita entre les Corts i la Diputació del General contra l'absència reial dels Habsburg a l'hora de convocar Corts. Aquesta etapa, que culmina en el període 1640-1716, és fonamental per explicar el sentit d'una lluita contra tot l'entramat legislatiu, militar i cultural del *Consejo de Castilla*: les arrels del que podríem denominar «supremacisme sociolingüístic i intel·lectual», que explicarà a la contemporaneïtat el recurrent imperialisme lingüístic i la imposició d'un missatge de propaganda minoritzador. No es tractava tanmateix de «patriotisme exaltat» (p. 220).

La lluita contra les exaccions agràries que afavorien el manteniment de l'exèrcit de la monarquia castellana, d'ençà dels segles XVI-XVIII, suposa un punt d'inflexió políticament explicatiu per copsar com una identitat, és a dir, una forma d'organització social, i les lluites entre faccions socials urbanes –la Busca, teixit social del braç «menor», contra la Biga, noblesa– en el marc de la guerra civil i de la lluita camperola antisenyorial (1460-1472)–, esdevenen seqüències d'oposició contra l'ocupació militar durant la regència dels Àustries i els Borbons. L'anàlisi d'aquest període de llarg abast –capítols 3, 4, 5, 6– que es debat entre una crisi econòmica i política interna i una política de terra cremada de la monarquia hispànica és, al meu parer, la part més substancial de la síntesi de Fontana.

La gènesi d'una societat mercantil i integrada en mercats descentralitzats, amb punts d'articulació d'exportacions de les manufactures, amb una estructura legislativa i executiva que traduïa el règim de funcionament social, de la qual parteix el primer republicanisme urbà, però també el de la pagesia empobrida –«Visca la Terra, mori el mal govern»– és un crit que explicarà la contraposició posterior –segles XIX i XX– entre l'elit financera i capitalista del Principat –que s'havia inserit en la vida política de la cort de Castella–, vista com a marginal, atès el món econòmic dinàmic que expressava i la lògica d'interessos polítics que delimitava una altra realitat: la d'una monarquia que, inserida en la crisi de l'absolutisme europeu, intenta de reconvertir-se en un estat unitari, centralitzat.

En aquest sentit l'estudi de Fontana és útil per comprendre la lògica repressiva de l'Estat espanyol contemporani i les concepcions ideològiques –allò que també podríem denominar «psicologia col·lectiva»– recurrentment «uninacionals» que se'n deriven. Així, podrem comprendre l'origen d'un catalanisme que, políticament impotent, és progressivament substituït per estratègies que basteixen focus (ara se'n diuen xarxes…) de resistència –oposició a crisis de subsistència i a l'allistament militar provinent de 1770– protagonitzats per les classes populars, que acaben essent superadors de la vindicació provincialista d'una burgesia a cavall entre el vuit-cents –1845-1865– i el nou-cents. Aquesta anàlisi de Fontana –capítols 7 i 8– ajuda a explicar la configuració d'un marc d'abast nacional de lluita que troba un del seus punts culminants en la crisi social i política del 6 d'octubre de 1934. La resistència de militants del Partit Català Proletari a la seu del CADCI contra les tropes del general es-

panyol Batet, que no he sabut trobar apuntada en el volum, explicaria la doble dinàmica nacional-popular de la situació revolucionària i el fracàs de la via tercerista –escapista– de Companys.

En el present moment polític –caracteritzat al Principat per una certa lluita d'hegemonies entre l'esquerra juntista espanyola, recuperadora de l'estratègia progressista vuitcentista de revolució centralista (*Podemos*), i un «moviment de defensa de la terra» (Candidatures d'Unitat Popular), hereu de la tradició de les revoltes agràries i urbanes als Països Catalans, i que malda per establir la Constitució i la República Catalana–, les reflexions esmentades de Fontana ajuden a comprendre el sorgiment transhistòric d'una identitat popular que ha definit una drecera política de lluita contra monarquies extorquidores i ha proposat una pràctica política d'alliberament. Del text de Fontana, i fonamentalment del tronc central que hem esbossat, s'explica que una nació és conseqüència d'una estratègia de lluita secular contra l'estat, la qual cosa explica el perquè de la resposta a la dependència política.

XAVIER FERRÉ TRILL

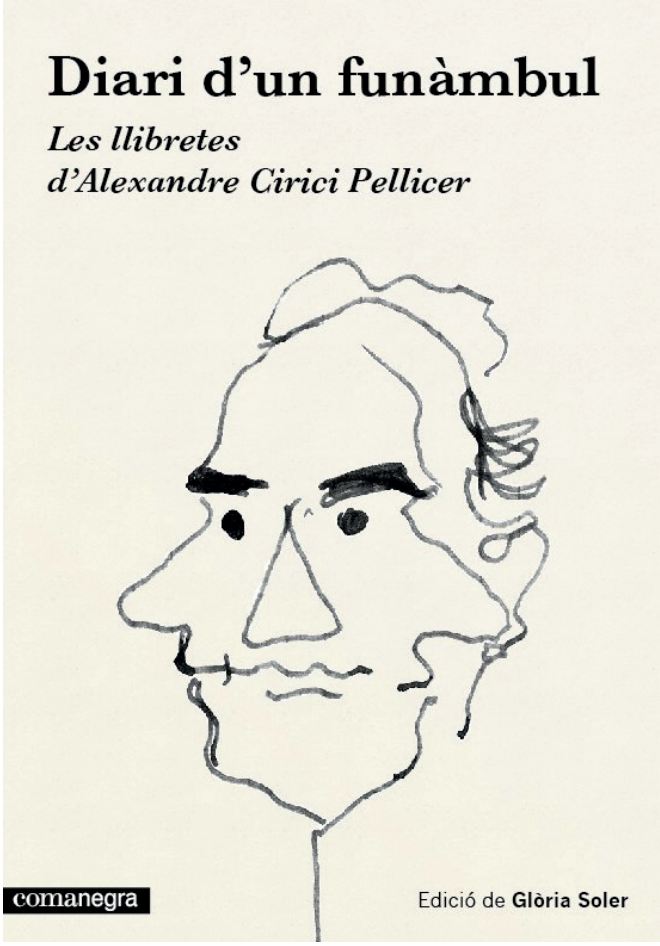

Glòria Soler (Ed.)
Diari d'un fonàmbul.
Les llibretes d'Alexandre Cirici Pellicer
Comanegra / Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2014, 510 pp.

Fa uns vint-i-sis anys vaig tenir la sort de consultar alguns dels quaderns del pallaquista Alexandre Cirici Pellicer (1914-1983) que ara s'editen. L'amabilitat de Carme Alomar ho féu possible. Per a mi fou una revelació extraordinària de dades i contextos per a estudis d'història cultural del país situats en el marc europeu.

La grata sensació de poder-ne fer una lectura reposada em retorna el goig de la primera incursió que vaig fer en determinants passatges i circumstàncies d'aquest *Diari*. Com a estudiosa de literatura i del pensament literari hi vaig trobar camins, cruïlles i traces per a endegar noves recerques.

Hom diu que la generació d'Alexandre Cirici fou la «generació perduda». Però si fem una comparació entre aquell nucli d'intel·lectuals i activistes –amb la voluntat de construir com a única aliada– i les generacions posteriors –fins a les actuals– causa una certa perplexitat el qualificatiu emprat per a definir el grup on s'inscriu Cirici.

En un passatge del *Diari* (5-VII-1947), l'intel·lectual i historiador de les idees estètiques diu, tot recollint una reflexió de Josep Romeu i Figueras: "Cada generació catalana ha de tenir un home de síntesi que doni orientació general a la cultura" (p. 30). En aquest sentit, una característica que unifica els dietaris aplegats –entre 1946 i 1961– en aquesta oportuna edició és la voluntat d'aplegar camins analítics i ideals diversos per a confegir síntesis enriquidores de la coetaneïtat viscuda. Cirici hi fa nombroses aportacions sociològiques, i d'altres integrants de tertúlies –el grup Ariel, Miramar– en fan d'altres que mostren el desig de superar les reixes dictatorials i, sobretot, d'entrellucar nous camins de pensament en l'ordre cívic. I aquesta voluntat unificadora en el coneixement de les ciències socials (ara designades amb un cert menyspreu «Humanitats»), és la que avui enyorem.

Qui faci una lectura en calma dels dietaris de Cirici trobarà ambients de sociabilitat diversos: de Barcelona, del País Valencià (l'emblemàtic viatge a ciutat de València de l'Esbart Verdaguer) i de Roma. No es tracta, doncs, de publicar curiositats balderes, sinó de donar a conèixer que Alexendre Cirici –com ho féu a l'ensems Maurici Serrahima– tenia clara la seva funció: aportar un gresol ideològic

ben distint de l'oficialista espanyol franquista a fi de mostrar que no tot era somort.

El conjunt de tertúlies, els aplecs de reunions tècniques i editorials, les xarxes de col·laboració informals que conduïen a la realització de conferències (el protagonisme capdavanter de l'Institut Francès), les iniciatives publicitàries –autèntic laboratori d'idees– i els «sopars» projectistes. Tot aquest tramat de relacions, que giravoltaven en cercles d'actuació que s'anaven entrellaçant, és el que aporta el conjunt dietarístic de Cirici. Per aquesta raó l'estudiós, i el ciutadà amb inquietuds, té a l'abast un document que li permetrà de capir la magnitud –sense mitificació– de l'obra realitzada per aquella generació «perduda».

Felicito, doncs, la iniciativa de Comanegra Edicions per aquest projecte, que n'hauria de suggerir d'altres que, en la mateixa direcció, permetessin de recuperar fonts primàries essencials per al coneixement del teixit social –de la intrahistòria– al Principat a l'entreforc dels anys quaranta i seixanta (abans que la reforma postfranquista ho «reconduís» tot plegat). I, fonamentalment, per a fer-nos cabal de l'esforç dut a terme per a projectar el passat cap al futur. No es tracta d'historicisme, sinó d'una historicitat que explica els equilibris proactius d'un funambulista que mai no fou neutral.

Com a suggeriment final afegiria que, en una edició posterior, es primfilessin algunes crides pertocants a personatges, alguns dels quals romanen com a no identificats o identificats erròniament, com és el cas del «sr. Fuster» (dietari de 25-V-1958), que no queda clar que sigui realment Joan Fuster. I, per contra, el «Ventura» al qual fa referència el viatge valencià de Cirici (20-III-1961) no s'identifica per bé que es tracta amb seguretat de Vicent Ventura Beltran, encara ridruejista, que el maig de 1962 assistiria al *Contubernio* de Munic.

MONTSERRAT CORRETGER

Artur Bladé i Desumvila

De França a Mèxic: diari d'un viatge

Edició a cura d'Artur Bladé i Font

Dux Editorial, Barcelona, 2014, 158 pp.

El 8 de setembre de 1942 va salpar de Marsella el vaixell *Maréchal Lyautey*, rumb a Casablanca, on el *Nyassa* el rellevaria en la tasca de portar diversos centenars de republicans espanyols a Veracruz. Aquest port mexicà va ser la porta a un exili de molta més llarga durada de què s'imaginaven, i per a molts d'ells va suposar la seva última escala.

Aquesta travessia, a més, destaca per dos fets: el primer, que va ser l'última oportunitat dels exiliats republicans que havien recalat a França al final de la guerra civil per fugir d'una nova guerra que els empaitava (l'Alemanya nazi va envair França dos mesos després, el novembre de 1942, impedint que es pogués noliejar cap més vaixell per portar refugiats espanyols a l'Amèrica Llatina, a Mèxic principalment); el segon, que un dels seus passatgers va ser l'escriptor benissanetà Artur Bladé i Desumvila.

La taleia de Bladé a l'hora de deixar registrats tots els esdeveniments amb què es va trobant, que en fa un dels principals dietaristes de la literatura catalana del segle XX, no s'aplaca durant aquest viatge. D'aquesta manera, les cinc setmanes de travessia es tradueixen en quatre llibretes en què Bladé narra els fets, els ambients, els personatges que es va trobant durant tot el viatge i que són la base d'aquest

llibre. Aquests textos, en el corpus de la seva obra, representen una continuació de la segona part de *L'exiliada*, el dietari en què Bladé retrata el seu exili a França, entre 1939 i 1942, i que acaba justament amb el *Maréchal Lyautey* salpant del port de Marsella. De fet, en una conversa amb Artur Bladé Font, fill de Bladé i Desumvila i curador de l'edició de *De França a Mèxic*, m'assabento que la primera intenció era incloure aquest dietari en l'edició de les obres completes de Bladé d'aquesta segona part de *L'exiliada*, però que es va desestimar aquesta opció per evitar que el tom fos massa voluminós. Aquella decisió, però, a la llarga es pot considerar com a beneficiosa, perquè, incloent-lo dins de les obres completes, aquest dietari s'hagués diluït en el total de la narració, mentre que amb la seva edició en una publicació a banda ha pogut mantenir una entitat pròpia, d'acord amb la qualitat del text.

I això que Bladé Font, en un primer moment, va tenir algun dubte en referència a la qualitat literària d'aquest dietari, en tant que va ser escrit a raig durant el viatge mateix i que Bladé i Desumvila no el va acabar de revisar mai, com es veu en el detall que una part del dietari es va escriure en castellà, segurament per començar a practicar l'idioma de cara a la possibilitat de treballar com a periodista a Mèxic, tal i com Bladé Font apunta en l'interessant estudi preliminar del dietari que s'inclou en aquesta edició. Aquesta manca de reescriptura, no obstant, el que fa és donar al text un aire molt clar d'immediatesa, especialment en la descripció d'ambients, que és on Bladé reïx, sense cap dubte. L'autor, doncs, aconsegueix descriure amb claredat el clima de desesperança i incertesa que es respirava durant el viatge, esbossant-ne les condicions penoses, en especial en el primer vaixell, o detallant minuciosament l'escala a Casablanca, amb una mirada poc permeable als exotismes, més centrada en una misèria anàloga a la que ha deixat al vaixell, misèria que, tant en els membres del passatge com en els magribins locals, es traspassa a l'àmbit moral. Perquè una de les coses que crida més l'atenció en aquest dietari és l'egoisme i la manca de comunicació entre uns viatgers que van a la seva. El cas és que Bladé, en el seu afany per presentar els fets del viatge amb la major objectivitat possible, tampoc té cap intenció de maquillar aquest ambient decadent.

En referència a aquesta qüestió de l'objectivitat, cal dir, tal i com ja apunta Sam Abrams al pròleg de la publicació, que en aquesta crònica dels fets Bladé fa un esforç per centrar-se en un relat descriptiu d'aquest viatge, però, a la vegada, no pot, o no vol, evitar desenvolupar la narració des d'un punt de vista molt personal, afegint-hi ara i adés pensaments que li venen al cap en viure la situació que s'està trobant ("És ben trist que tothom pugui arribar a habituar-s'hi, a submergir-se en aquest llot sense sentir la seva pròpia abjecció". "El català és un sentimental que reacciona per ironies brutals". "*Ellos* [els nens] *imitan a los hombres pero lo hacen todo mejor*").

On aquest "punt de tensió entre personalisme i impersonalitat", com bé diu Abrams, es fa més evident és en un episodi especialment cru del dietari: pocs dies abans d'arribar a Veracruz, la filleta d'una parella d'exiliats mor sobtadament; al fèretre, s'hi col·loca la bandera portuguesa (corresponent a la nacionalitat del vaixell) i la catalana, i un grup d'espanyols irrompen a la vetlla per obligar la família a posar-hi també la bandera (republicana) espanyola, provocant una discussió força violenta. Bladé en tindria prou en descriure fil per randa aquest "incident lamentable" per fer palès el seu malestar davant d'aquesta situació, com ja fa, de fet; però no se'n sap estar d'afegir-hi algun comentari per emfasitzar el seu fastig davant d'aquesta situació, "revelador[a] de l'existència d'un problema la solució del qual encara ningú pot preveure". Raó no li'n faltava, a Bladé.

PINEDA VAQUER FERRANDO

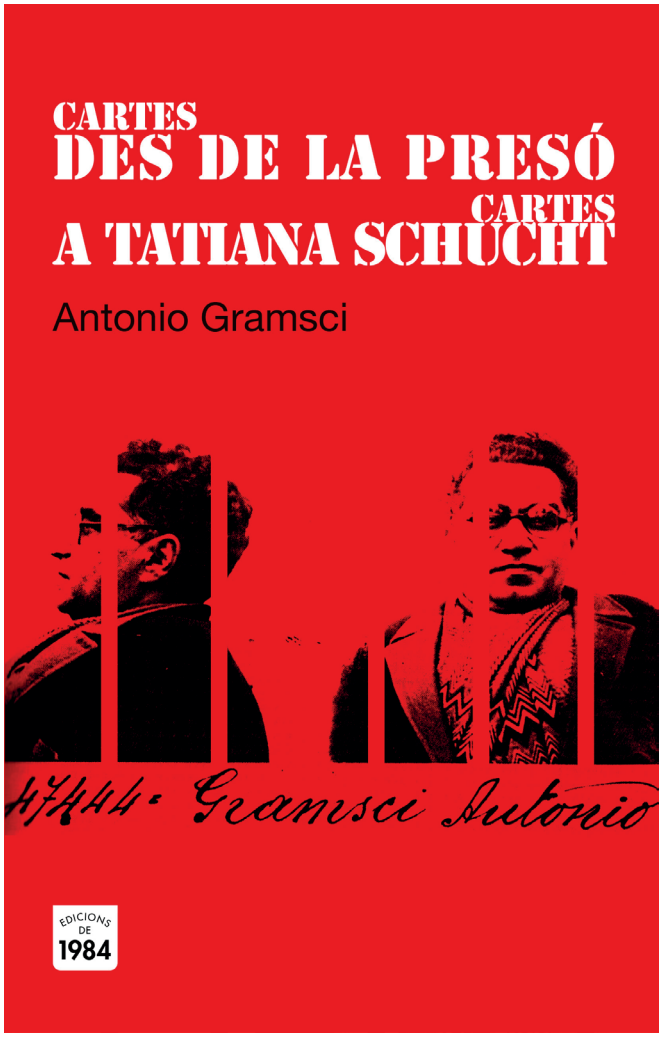

Antonio Gramsci
Cartes des de la presó.
Cartes a Tatiana Schucht
Traducció d'Alba Dedéu
Edicions de 1984, Barcelona, 2015, 192 pp.

La selecció de cartes de Gramsci (1891-19379 adreçades a la seva cunyada, Tatiana Schucht, que aporta la traducció d'Alba Dedéu és una molt bona notícia per a la història política dels Països Catalans.

D'ençà de la publicació de l'aplec d'estudis del comunista italià *Cultura i Literatura* (1966), l'assaig *El príncep modern* (1968) i *El materialisme històric la filosofia de Croce* (1983), les tres versions publicades per Edicions 62, no s'ha traduït cap altre estudi gramscià, fet que delata –encara– la política de traduccions a la nostra llengua. Dic això darrer perquè l'obra de Gramsci no és tan sols representativa de la història del comunisme europeu: la formulació de la via meridional al socialisme. És, en conseqüència amb aquest projecte, que Antonio Gramsci estudia la història de la cultura a través del materialisme històric.

De fet, l'aportació d'aquest epistolari, que abasta entre desembre de 1926 i novembre de 1933, proporciona aspectes biogràfics de l'intel·lectual-polític sard. Amb tot, assabenta essencialment de projectes sobre recerques a fer. En concret, l'estudi que, per sabut, no és mai balder de recordar –recollit a la lletra del 19-III-1927– de l'"esperit públic" italià, que, nogensmenys, significava dur a terme la història dels intel·lectuals, qüestió que encara no hem acabat de resoldre pel que fa a la cultura catalana. Assignatura pendent perquè –llevat d'estudis encara minoritaris– no és comú de relacionar el grup social –hegemònic, o no– amb el grup cultural que s'hi vincula, i tampoc no ho és ampliar l'abast del concepte a tot tipus d'intel·lectuals: "el meu concepte d'intel·lectual –comenta Gramsci a Tatiana (7-IX-1931)– és molt ampli, i no em limito a la idea comuna dels grans intel·lectuals". Aquest epistolari, doncs, no és un intercanvi d'estats d'ànim a l'ús (que hi és). Gramsci sol·licita llibres a Tatiana, els quals li han de servir per a la redacció dels *Quaderns de la presó* (1929-1935). La corrua d'autors que hi és esmentada explica l'abast de les hipòtesis plantejades pel pres sard: cultura popularnacional, gustos de lectura, el pas de la dictadura a l'hegemonia. Els objectius proposats, doncs, no eren erudits, sinó intel·lectuals en llur sentit exacte: connectar passat i present a fi de trobar un sentit revolucionari vers l'estat de coses present d'acord amb la correlació de forces socials que acumulen una tradició de legitimació. Aquesta fita resta indicada –el cas de Milà– en la relació entre el teixit social i la seva cohesió cultural-nacional.

L'anomenada qüestió nacional, doncs, no és un concepte "tou", culturalista –estrictament lingüístic– sinó un objectiu a resoldre que ha de vincular, necessàriament, els projectes emancipadors als blocs polítics representatius d'interessos socials antagònics. Assumir aquesta metodologia, no pas mecànicament, ni, encara menys, subordinada a la lògica de l'Estat, possibilitaria incorporar a un projecte emancipador noves capes socials fins ara concebudes com a "anacionals". Aquest epistolari introdueix el lector en la interpel·lació política de la realitat.

XAVIER FERRÉ TRILL

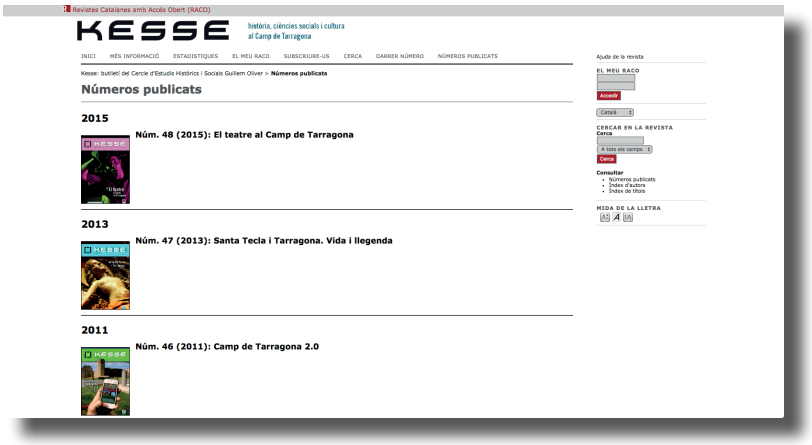

Hem incorporat la revista *Kesse* del Cercle d'Estudis Històric i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona al repositori de revistes científiques d'àmbit català RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert). Com sabeu, la nostra revista acull articles que prenen de forma total o parcial el Camp de Tarragona com a marc de referència geogràfic i que poden tractar qualsevol temàtica en l'àmbit de la història, les ciències socials, la literatura, l'art o les humanitats.

Es poden consultar a text complet els números des del 1994 fins a l'actualitat.

A partir d'enguany, la col·lecció Publicacions del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona (CEHSGO) quedarà recollida en edició digital, gràcies a l'acord amb Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.

Els llibres es poden trobar ja a la Llibreria digital Unebook, un portal on participa el segell editorial de la Publicacions URV i que comercialitza totes les obres que publiquen les editorials universitàries: llibres científics, de divulgació, traduccions, assajos, edicions crítiques, obres de referència, revistes científiques, actes de congressos, tesis doctorals i llibres de creació literària.

A més els llibres estan disponibles a les plataformes Google Books i GoogleScholar. Amb la difusió a través d'aquests cercadors, la universitat projecta els títols editats pel Cercle en un dels arxius bibliogràfics més visitats de la xarxa.

Els títols publicats són els següents:

- *La II República al Camp de Tarragona*, Josep Sánchez Cervelló i Jordi Piqué Padró (coords.)
- *La fundació de Tarragona a la historiografia*, Josep Maria Recasens i Comes
- *L'anarquisme a Tarragona (1917-1924). Formós Plaja i Carme Paredes*, Ignacio Clemente Soriano Jiménez
- *De súbdites a ciutadanes. Dones a Tarragona, 1939-1982*, Montserrat Duch Plana i Meritxell Ferré Baldrich (eds.)
- *El Club de Joves (1965-1976): El ressorgiment de la cultura catalana i catalanista a Tarragona*, Salvador-J. Rovira i Gómez
- *La crisi durant la Guerra del Francès (1808-1814) al Camp de Tarragona*, Manel Güell
- *La llibreria de la Rambla i l'alternativa cultural de Tarragona (1968-1980)*, Ramon Marrugat Cuyàs
- *Les dones als orígens de Torreforta*, Coral Cuadrada Majó i Esther Gutiérrez Escoda (coord.)

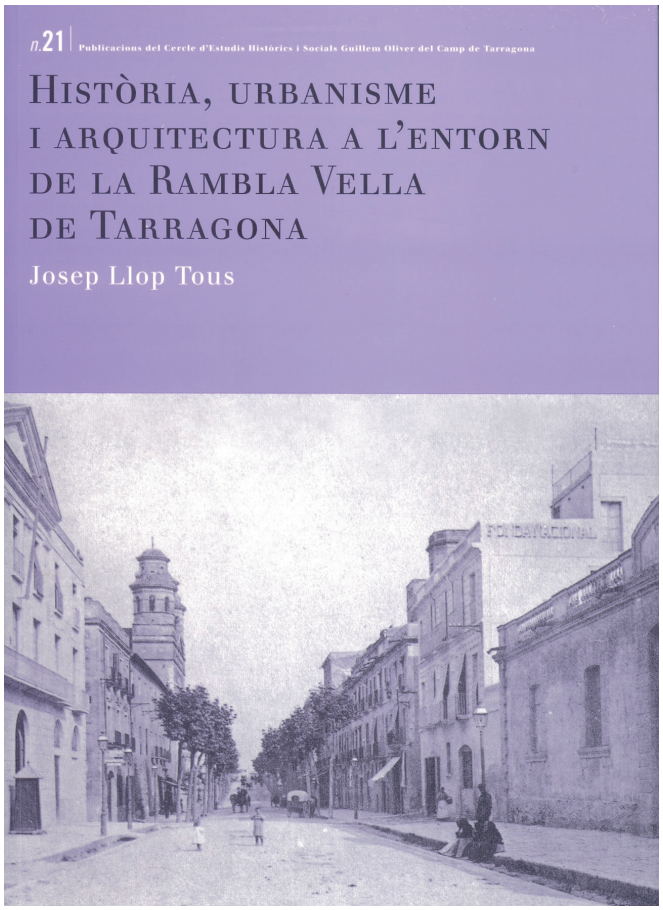

L'obra publicada, el número 21 de la col·lecció de monografies, és de l'arquitecte canongí Josep Llop i Tous. El llibre inclou un pròleg del també arquitecte Jaume Costa i Pallejà i un destacat recull d'il·lustracions, plànols, dibuixos i fotografies, un valor assenyalat pel mateix autor en l'acte de presentació.

L'estudi de Josep Llop s'interessava primer per l'església de Sant Agustí, que havia format part del conjunt conventual dels jesuïtes tarragonins, però aviat li va caldre ampliar el seu propòsit inicial. A continuació fem un extracte de les pàgines 13 i 14 del capítol preliminar on l'autor explica l'itinerari de la seva investigació, presenta els objectius del llibre i en fa un breu resum.

"Naturalment, la contextualització de l'època de la fundació i l'establiment dels jesuïtes em va portar a considerar el recorregut històric dels altres grans edificis confrontants, situats tots ells al costat meridional de l' actual Rambla Vella, l'un a tocar de l'altre, a finals del segle XVI. Entre els convents dels Franciscans i de les Clarisses, que són anteriors, a més del convent dels jesuïtes també s'hi van construir la universitat, el seminari i l'hospital. Grans equipaments d'abast supralocal, tots de la mateixa època, i dels quaIs no en queda pràcticament res. Potser, si encertava el fil investigador, en podria coneixer l'arquitectura i els qui n'havien estat artifexs. I potser també es podrien recompondre les diferents façanes que ha tingut la cara sud de la Rambla Vella a través dels segles.

Si el Renaixement és deutor del classicisme romà, vaig pensar de fer el camí a la inversa per veure si alguns aspectes de l'arquitectura monumental de Tarraco podien ser explicats a partir del coneixement de les grans implantacions de l'època del Renaixement i les seves vicissituds històriques. I sí, efectivament, va ser possible.

Totes aquestes investigacions podrien ser relatades una per una, fragmentàriament. El ritme de l'avenç en l'estudi ho afavoria. De fet, es així com ho vaig començar a preparar, i fins i tot a publicar parcialment. Ara bé, també m'anava adonant que més em valdria trobar una manera de lligar-ho tot plegat i presentar-ho de forma més unitària. I la manera només podia consistir a fer recaure el protagonisme en el loc comú, la Rambla Vella, a l'entorn de la qual s'esdevenia tot allò que era objecte de la meva atenció.

Es tracta d'aprofundir en diverses questions que es consideren d'una importancia capital, d'entre les quals cal destacar la configuracio romana de la Via Augusta i la seva significació; la posició estratègica dels convents de Santa Clara i de Sant Francesc; la primitiva església dels jesuïtes i la seva cripta; la configuracio fisica i les primeres necessitats funcionals de l'hospital, del seminari i de la universitat; les obres de la nova església dels jesultes —mes enlla del que he publicat fins ara—; les conseqüències de l'expulsió dels jesuïtes en l'ús del seu complex conventual, l'ocupació de la capçalera del circ; les circumstàncies de l'enderroc de la muralleta, l'operació parcel·ladora subsegüent, i també la constructora; els canvis d'us dels grans edificis renaixentistes, i també, les modificacions dels perfils i les façanes de la Rambla."

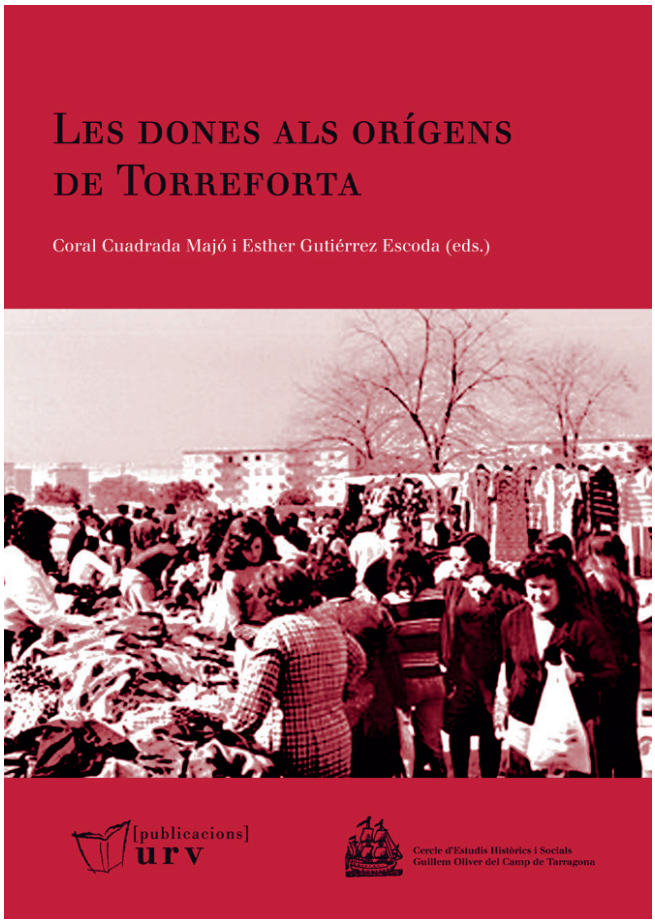

"[...] en la redacció del llibre que teniu a les mans, resultat tangible de la investigació realitzada, hem volgut reconstruir la història del barri des de les experiències, narratives i memòria de les dones. Evidentment, sempre que ha estat possible, hem inclòs en la nostra redacció la sempre necessària història comparada, cosa que podeu palesar a bastament en la redacció d'alguns capítols del llibre.

Ens hem adonat que encara queda molt per fer, que la història dels barris obrers a casa nostra (i, en general, a la península) és encara un terreny molt verge, mancat d'anàlisis i d'estudis amplis i aprofondits, com també ho són les parròquies obreres i de resistència. Hi ha elements més treballats que altres, en la nostra historiografia, i moltes vegades la perspectiva androcèntrica amaga realitats històriques rellevants, com foren el treball submergit femení o les lluites de les dones. De tota manera, i malgrat les dificultats [...] ens hem immers en un procés apassionant de recuperació històrica, treball etnogràfic i acció feminista que ens involucra, ens modela, ens forma i ens emociona.

El llibre es compon de cinc capítols ben diferenciats, escrits per historiadores diferents, cadascuna des de la seva pròpia idiosincràsia i des del seu posicionament. Comença amb l'origen del barri a través de la immigració, construcció i urbanització; el segon capítol està dedicat a la parròquia; el tercer a l'educació de les dones i la vida quotidiana; el quart, al treball femení; i el cinquè i darrer, a les lluites i reivindicacions de les dones de Torreforta."

De la "Introducció". p. 28

Plaça de la Font, 1 • 43002 **Tarragona**

CERCLE
D'ESTUDIS
HISTÒRICS
I SOCIALS
GUILLEM
OLIVER

FUNDACIÓ
PRIVADA
MÚTUA
CATALANA

CEHSGO

Llegeix la revista Kesse des d'on vulguis,

els números anteriors i altres publicacions del Cercle,

connectant-te a:

www.guillemoliver.com